

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการหลักสูตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11
2. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง
4. แนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา
5. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
6. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้
7. หลักธรรมทางศาสนาอิสลามที่สนับสนุนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
8. การจัดการหลักสูตรและหลักสูตรการสอนตามวิถีอิสลาม
9. หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้น 2
10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ฉบับที่ 11

ภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะมีผลต่อทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สะท้อนให้เห็นว่าประเทศไทยยังต้องเผชิญกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ผันผวน ซับซ้อนและคาดการณ์ผลกระทบได้ยาก แม้ว่าในภาพรวมสังคมไทยมีภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้น และมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแกร่งแตกต่างกันไปทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ก็ยังไม่เพียงพอที่จะรองรับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ประเทศต้องเผชิญกับความเสี่ยงในหลายมิติ โดยเฉพาะความเสี่ยงจากการบริหารภาครัฐที่อ่อนแอ โครงสร้างเศรษฐกิจที่ไม่สามารถรองรับการเติบโตอย่างยั่งยืน ทั้งความเสี่ยงจากความเสื่อมถอยของค่านิยมที่ฝังงมในสังคมไทย ความเสื่อมโทรมของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงด้านความมั่นคงของประเทศ จึงจำเป็นต้องนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งสร้างภูมิคุ้มกัน

ประเทศให้เข้มแข็งขึ้นภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยเสริมสร้างทุนที่มีอยู่ของ ประเทศให้เข้มแข็ง ทั้งทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม เพื่อเตรียมพร้อมให้ ประเทศสามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้อย่างยั่งยืน การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมีแนวคิดที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิด ของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ และขับเคลื่อน ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ เพื่อให้การพัฒนาและบริหารประเทศ เป็นไปบนทางสายกลาง เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาอย่างบูรณาการ ทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมและการเมือง โดยมีการวิเคราะห์อย่าง “มีเหตุผล” และใช้หลัก “ความพอประมาณ” ให้เกิดความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคนในชาติ ความสมดุลระหว่างความสามารถในการพึ่งตนเองกับการแข่งขันในเวทีโลก ความสมดุล ระหว่างสังคมชนบทกับเมือง เตรียม “ระบบภูมิคุ้มกัน” ด้วยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้ เพียงพอพร้อมรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในประเทศ ทั้งนี้ การขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนต้องใช้ “ความรอบรู้” ในการพัฒนาด้านต่างๆ ด้วยความรอบคอบ เป็นไปตามลำดับขั้นตอน และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย รวมทั้ง เสริมสร้างศีลธรรมและสำนึกใน “คุณธรรม” จริยธรรมในการปฏิบัติหน้าที่และดำเนินชีวิต ด้วย “ความเพียร” จะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้พร้อมเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทั้งในระดับ บัณฑิต ครอบครัวยุวมชน สังคม และประเทศชาติ การกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ การพัฒนาประเทศในระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงต้องเร่งสร้างภูมิคุ้มกันเพิ่มขึ้นในมิติ การพัฒนาต่างๆ เพื่อป้องกันปัจจัยเสี่ยงที่สังคมไทยต้องเผชิญ และเสริมรากฐานของ ประเทศด้านต่างๆ ให้เข้มแข็ง ควบคู่ไปกับการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทย ให้มีคุณภาพ ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จาก การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐาน ความรู้เทคโนโลยีและนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภค ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาประเทศที่มั่นคงและยั่งยืน โดยมีแนวทางการสร้าง ภูมิคุ้มกันในประเด็นต่างๆ ที่สำคัญในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ดังนี้

1. การพัฒนาคนและสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัวยุวมชนสู่สังคมที่มีคุณภาพ สามารถจัดการความเสี่ยงและปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของประเทศ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย

1.1 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยสามารถเข้าถึงบริการทางสังคมที่มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและโครงสร้างพื้นฐานในการสร้างอาชีพและรายได้ที่มั่นคง สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค และสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ภายใต้ระบบบริหารจัดการภาครัฐที่โปร่งใส ยึดประโยชน์ส่วนรวม และเปิดโอกาสการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในกระบวนการพัฒนาประเทศ

1.2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณภาพคนไทยทุกช่วงวัยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง มีความพร้อมทั้งด้านร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสติปัญญาที่รอบรู้และมีจิตใจที่สำนึกในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียร มีโอกาสและสามารถเรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่กับการเสริมสร้างสภาพแวดล้อมในสังคมและสถาบันทางสังคมให้เข้มแข็งและเอื้อต่อการพัฒนาคน

2. การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่ทิศทางการเติบโตในรูปแบบใหม่ ที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง เพื่อลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก โดยการสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้ประกอบการในภาคการผลิตและบริการ โดยเฉพาะวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และผู้ประกอบการในภาคเกษตร ให้ใช้ภูมิปัญญา วิทยาศาสตร์เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับสู่การผลิตและการให้บริการบนฐานความรู้ และที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้มีการเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน รวมทั้งสร้างภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ประกอบด้วย

2.1 การสร้างความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน ให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้ภาคเกษตรเป็นฐานการผลิตอาหารและพลังงานที่มีความมั่นคง โดยการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตร การสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขณะเดียวกัน ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงานชีวภาพทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และประเทศ เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้ภาคเกษตรสามารถพึ่งตนเองและเผชิญกับปัจจัยเสี่ยงต่างๆ ได้อย่างมั่นคง

2.2 การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา ภายใต้ปัจจัยสนับสนุนที่เอื้ออำนวยและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างการค้าและการลงทุนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสาขาบริการที่มีศักยภาพ พัฒนาภาคอุตสาหกรรมสู่อุตสาหกรรมฐานความรู้

เชิงสร้างสรรค์และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและระบบโลจิสติกส์ ควบคู่ไปกับการปฏิรูปกฎหมายและกฎ ระเบียบต่างๆ และบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวม อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เป็นฐานเศรษฐกิจของประเทศที่เข้มแข็งและขยายตัวอย่างมี คุณภาพ

2.3 การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทาง

เศรษฐกิจและสังคมให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศกับ ความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคต่างๆ บนพื้นฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน และมี ภูมิคุ้มกันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความร่วมมือ แบบหุ้นส่วนการพัฒนาที่ยั่งยืนและยึดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค สร้างปฏิสัมพันธ์ในความร่วมมือระหว่างประเทศอย่างสร้างสรรค์ เตรียมความพร้อมของ ประเทศไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนา ภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่นให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลง

3. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ให้ความสำคัญกับ การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของ ระบบนิเวศบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดูแล รักษาและใช้ประโยชน์ การปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมและ เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเตรียมความพร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและเพิ่ม บทบาทของไทยในเวทีประชาคมโลกเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน สามารถสนับสนุนการพัฒนา เศรษฐกิจและยกระดับคุณภาพชีวิตให้คนไทย

โดยสรุป การพัฒนาประเทศในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะเป็นการสร้าง ภูมิคุ้มกันในด้านต่างๆ ให้แก่ ปัจเจก ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศ โดยใช้แนวคิดและ ทิศทางการพัฒนาประเทศสู่ความยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อเนื่องจาก แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 พร้อมทั้งขยายการนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพจาก 3 ทุน ทั้งทุน สังคม ทุนเศรษฐกิจ และทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็น 6 ทุน ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนกายภาพ ทุนทางการเงิน ทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทุนทาง วัฒนธรรมมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน โดยเฉพาะการสร้างฐานทางปัญญา เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันให้กับคนและสังคมไทยเป็นสังคมที่มีคุณภาพ ก้าวสู่สังคมและเศรษฐกิจสี เขียวที่มีแบบแผนการผลิตและบริ โภคอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยนำความรู้ และจุดแข็งของอัตลักษณ์ไทยมาปรับ โครงสร้างเศรษฐกิจบนฐานนวัตกรรมที่เข้มแข็ง เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจในภูมิภาคอย่างรู้เท่าทัน สร้างความยั่งยืนของภาค เกษตรและความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน รวมทั้งการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบธรรมาภิบาลและความสมานฉันท์ใน
ทุกภาคส่วนและทุกระดับ เป็นฐานการพัฒนาประเทศที่มั่นคงและสมดุล มุ่งสู่การอยู่ร่วมกัน
ในสังคมอย่างมีความสุขและเป็นธรรม

2. หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำรงชีวิตที่ประชาชนนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย
การศึกษาหลักแนวคิดดังกล่าวให้มีความเข้าใจเพื่อนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพสังคม
ในยุคปัจจุบันนั้น เริ่มต้นจากการศึกษาความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาความเป็นมาของ
แนวคิดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกล่าวถึงรายละเอียด
ต่างๆ ดังนี้

2.1 ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เศรษฐกิจพอเพียง
เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่
พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อ
ภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและ
ยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงของโลก ดังพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวัน
เฉลิมพระชนมพรรษา เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542 ความว่า “เศรษฐกิจพอเพียง แปลว่า Sufficiency
Economy... คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่มีในตำราเศรษฐกิจ จะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็น
ทฤษฎีใหม่... Sufficiency Economy นั้นไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่และโดย
ที่ท่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่า เราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ
เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น”

มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ดังนี้

ประเวศ วะสี (2541 : 3) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การมีจิตใจที่พอเพียงมีความ
วิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทร
ต่อกัน หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ ความเป็นปกติและยั่งยืน

ปนัดดา วงศ์ภคิน (2543: 13) กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง ความสามารถของ
ชุมชน เมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคม
นั้นๆ ได้ โดยพยายามที่จะหลีกเลี่ยงที่จะพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ ซึ่งเศรษฐกิจ
พอเพียงในระดับบุคคล คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน กำหนดความเป็นอยู่
อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มี
อิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด นั่นก็คือ การหันหลังกลับไปยึดเส้นทางสายกลางใน
การดำรงชีวิต

สมพร เทพสิทธิ์ (2548) กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการนำหลักพุทธธรรม หลักเศรษฐศาสตร์ และการนำหลักการครองชีวิตธรรมดามาประยุกต์เข้าด้วยกันให้คนไทยได้นำไปปฏิบัติเพื่อบรรเทาความเดือดร้อนจากภัยเศรษฐกิจ เป็นการนำหลักอภิปัจจยตา หลักอริยมรรค อริยสัจ หลักทฤษฎีธรรมิกัตถประโยชน์ และหลักอื่นๆ ในพระพุทธศาสนา มาตั้งเป็นทฤษฎีใหม่ ในทางเศรษฐศาสตร์และสังคมวิทยาอย่างแนบเนียนและเข้ากับความเป็นไทย

สุเมธ ดันติเวชกุล (2549) กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยไม่ต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทศำสร้างความสำเร็จ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น (2550) ได้กล่าวถึง ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงได้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัว ตลอดจนใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ

สุริพร เอี้ยวถาวร (2550) กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง แนวทางการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตนที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสชี้แนะพสกนิกรชาวไทย ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ คุณธรรม ประกอบกับการวางแผน การตัดสินใจ และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำรงชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปแล้วความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือแนวคิดปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตน โดยใช้หลักความพอประมาณหรือความพอดี ความมีเหตุผลในการแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต พร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวเอง เพื่อปรับตัวให้สมดุลกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมบนพื้นฐานแห่งความยั่งยืนของตนเองและสิ่งแวดล้อม

2.2 ความสำคัญและเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

2.2.1 ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมุ่งเน้นให้คนไทยมีความสุขถ้วนหน้า สามารถพึ่งตนเอง ก้าวทันโลก โดยยังคงรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นไทย มีค่านิยมต่อการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด เจตคติ และกระบวนการทำงานให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการบริหารจัดการที่มุ่งสู่ประสิทธิภาพ คุณภาพ รู้เท่าทัน ก้าวทันโลก และมีความยืดหยุ่นพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ควบคู่ไปกับการมีคุณธรรมและซื่อสัตย์สุจริต จึงเห็นได้ว่าหลักการแห่งกรอบแนวคิดของแผนการศึกษาชาติเป็นแผนบูรณาการทั้งด้านการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม และธรรมชาติ สัมพันธ์เชื่อมโยงเป็นองค์รวม พึงพาอาศัย ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างพอเหมาะ พอดี และมีคุณภาพ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาไทยนับว่าเป็นส่วนสำคัญในการเผยแพร่และนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ การจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากวิกฤติ ซึ่งผลที่จะได้รับจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ ความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทุกด้าน ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมสู่การพัฒนาที่สมดุล มั่นคงและยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545)

นักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญ และเป้าหมายของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาเผยแพร่ให้ประชาชนได้นำไปทดลองใช้ปฏิบัติกันอย่างแพร่หลาย ซึ่งสามารถรวบรวมไว้ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงและปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งที่จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบคอบที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบเพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับ

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของโลก ภายนอกได้เป็นอย่างดี

การกระทำใดๆ ให้มีความพอเพียง หมายถึง ทำพอประมาณ ด้วยเหตุและผล การพัฒนา ต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ต้องสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว เพื่อสามารถเผชิญและอยู่รอดจาก ผลกระทบที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ต้องมีความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินการทุกๆ ขั้นตอน ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้สำนึกในคุณธรรมจริยธรรมและศีลธรรมต้อง ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ สร้างความสมดุลและ ความพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ ประชญาเศรษฐกิจพอเพียงถูกใช้เป็นกรอบ แนวความคิดและทิศทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจมหภาคของไทย ซึ่งบรรจุอยู่ในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาที่สมดุล ยั่งยืน และมี ภูมิคุ้มกัน เพื่อความอยู่ดีมีสุข มุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน หรือที่เรียกว่าสังคมสีเขียวด้วย หลักการดังกล่าว แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จะไม่เน้นเรื่องตัวเลขการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแต่ ยังคงให้ความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจแบบทวิลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจที่มีความแตกต่างกัน ระหว่างเศรษฐกิจชุมชนเมืองและชนบท

วิจิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์ (2546) กล่าวถึง ความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นปรัชญา การดำเนินชีวิตเศรษฐกิจที่จะต้องเป็นเครื่องกำกับนโยบาย และมาตรฐานทางเศรษฐกิจของรัฐบาล ตลอดจนพฤติกรรมทางเศรษฐกิจของประชาชน ซึ่งสามารถยึดถือเป็นหลักปฏิบัติได้ในทุกๆ โอกาส ซึ่งหากว่าจะพิจารณาในบริบทของเศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นแบบจำลองทาง เศรษฐกิจที่สะท้อนความเป็นจริงของเศรษฐกิจแห่งประเทศไทยในปัจจุบันซึ่งมีความถูกต้องและ ชัดเจนที่สุด

อุทัย สงวนดีกุล (2548) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดย ตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจในปี 2540 และเมื่อภายหลังเกิด วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจแล้ว ได้ทรงเน้นย้ำให้ชี้แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นจากความเดือดร้อนทั้งยังช่วยให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน แม้ประเทศ จะตกอยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ก็ตาม

สุเมธ ตันติเวชกุล (2549) เลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา กล่าวว่า ความสำคัญของเศรษฐกิจ พอเพียงคือการรู้จักโลกที่เราอยู่ว่ามีสภาพเป็นอย่างไรและการพัฒนาในอดีดีให้อะไรแก่เราแล้วบ้าง เพื่อจะได้ไม่เดินไปสู่ความผิดพลาดซ้ำรอย เราพูดเรื่องความยั่งยืน แต่ไม่เคยทำอะไรให้เกิด ความยั่งยืนเลย ทุกวินาทีถูกกระตุ้นให้บริโภครอคอคเวลาจากโลกาภิวัตน์ ถ้าหยุดการบริโภคเมื่อไร ธุรกิจก็จบ

ดังนั้นเพื่อความอยู่รอดของสังคมไทยในภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญยิ่งต่อคนไทย ในการยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เพื่อให้คนไทยมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวต่อสู้กับกระแสการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นตัวนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

2.2.2 เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

การนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในองค์กรต่างๆ นั้นต้องคำนึงถึงเป้าหมายในการดำเนินการที่แท้จริงของแนวคิดดังกล่าว เพื่อให้การนำไปทดลองปฏิบัติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปได้ ดังนี้

สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น (2550) ได้กล่าวถึงเป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า คือการมุ่งให้เกิดความก้าวหน้าไปอย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ กล่าวคือ ต้องก้าวหน้าอย่างสมดุล มั่นคงอย่างยั่งยืน และปรับตัวเองให้มีพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง หรือมีภูมิคุ้มกัน หลักศาสนาพุทธมองโลกว่าทุกอย่างเป็นอนิจจัง มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จะรู้ได้อย่างไรว่า ถ้าเราออกจากห้องนี้เดินออกไปข้างนอกจะไม่ถูกรถชน ถ้าเราไม่มีเงินเก็บออมหรือการทำประกันสุขภาพเตรียมไว้ในยามจำเป็น ก็จะมีปัญหาจนถึงกับเกิดวิกฤตในชีวิตได้ ฉะนั้นการสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี คือต้องพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงไม่ประมาท มีสติในการดำเนินชีวิต ใช้ปัญญาในการคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อวางแผนรองรับและรักษาสมดุลได้ ทั้งในปัจจุบันและในอนาคตด้วย สมดุลแปลว่าสมดุลทั้งปัจจุบันและอนาคต วันนี้พอเพียงยังไม่พอ พรุ่งนี้ต้องพอเพียงด้วยคือต้องมีความเพียรอย่างต่อเนื่องที่จะรักษาความสมดุลให้ได้อย่างสม่ำเสมอความเพียรในข้อปฏิบัติมรรค 8 นั้นหมายถึง ความเพียรที่จะแก้ไขข้อบกพร่อง เพียรที่จะละความชั่วที่เคยทำ หรือทำอยู่แล้วหรือยังไม่เคยทำน้อยลงจนหมดไม่เพียรที่จะทำความดีที่เคยทำหรือทำอยู่แล้ว หรือยังไม่เคยทำให้ดียิ่งๆ ขึ้น

เป้าหมายความด้านความสมดุล ค่านิยม ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงบอกว่าต้องสมดุลทั้งทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ค่านิยม ประโยชน์สุขของคนส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง หรือความพอเพียงอย่างสมบูรณ์จริงๆ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อเราสร้างความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงใน 4 ด้าน คือทางด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ การก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลในแต่ละอย่างก้าว จะทำให้เกิดความพอเพียงในที่สุด การปลูกฝังให้เด็ก เยาวชน โดยเฉพาะเด็กรุ่นใหม่ ๆ มีภูมิคุ้มกันที่ดี และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทางด้านวัฒนธรรม ภายใต้โลกยุคโลกาภิวัตน์ได้ มีความภูมิใจในความเป็นไทย เด็กควรจะต้องรู้จักรากเหง้า ประวัติศาสตร์ และความเป็นมาของตนเอง ของครอบครัว ของสังคมไทยและของชาติ รู้ที่มาที่ไป เหตุผลของการมีวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยมต่างๆ ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจคนไทยให้มีความสามัคคี จะได้รักษาดี เห็นคุณค่าของวัฒนธรรมใน

ชาติตน คิดถึงบุญคุณของผืนแผ่นดินไทย ตลอดจนรู้จักแยกแยะเลือกรับวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ไหลเข้ามาสู่ตนในยุคโลกาภิวัตน์ ได้ว่าอะไรเป็นประโยชน์ อะไรเป็นโทษ อะไรเหมาะสม พอประมาณกับการใช้ชีวิตของแต่ละคนในสังคมไทย อะไรควรทำตาม อะไรควรละเว้น

หลักคิดเรื่องวัฒนธรรมพอเพียง จะทำให้คนไทย ชาติไทย สามารถยืนอยู่ได้อย่างมั่นคงภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีสื่อข้อมูลต่างๆ ถาโถมเข้ามาอย่างรวดเร็วและกว้างขวางท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้น เราจะอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี เราต้องมีรากเหง้าต้นไม้ที่จะสามารถต้านรับลมที่พัดมาแรงๆ ได้โดยไม่ล้ม รากแก้วต้องหยั่งรากลึกลงไป ประเทศชาติจะอยู่ได้ เราต้องมีรากเหง้า รากแก้ว รากฝังลึกลงไป ซึ่งสิ่งนี้ก็คือความเป็นไทย

วัฒนธรรมเป็นมรดกของสังคม ซึ่งมีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไปตามประวัติศาสตร์ของชนชาติ วัฒนธรรมไทยก็เช่นเดียวกัน เอกลักษณ์และจุดเด่นของสังคมไทยคือสถาบันพระมหากษัตริย์และพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ เปรียบเหมือนรากแก้วฝังลึกในรากฐานของสังคมไทย โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีพระธรรมเป็นคำสอนที่มีค่าที่เป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้คนไทยสามารถอยู่อย่างพอเพียง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และอยู่ร่วมกับคนต่างศาสนาต่างชาติพันธุ์ ต่างวัฒนธรรมได้อย่างสันติสุข

เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงคือการสามารถนำเอาไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกเรื่อง โดยต้องวิเคราะห์ว่าการดำเนินการ และผลที่เกิดขึ้นนั้นสอดคล้องกับความพอเพียงหรือไม่ หรือวัดที่เหตุการณ์ใช้ความรู้กับคุณธรรมในการตัดสินใจและการดำเนินการ หรือใช้ความรู้ทางหลักวิชาอย่างรอบรู้ รอบคอบ ความคิดและการกระทำอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ขยัน อดทน ไม่เบียดเบียนกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันหรือไม่ หรือวัดที่วิธีปฏิบัติคือความพอเพียงโดยตรง ทำแบบพอประมาณกับทรัพยากร ทุน ศักยภาพ ภูมิสังคม หรือไม่มีเหตุมีผลใหม่ มีภูมิคุ้มกันและความเสี่ยงใหม่ และสุดท้ายจะต้องวัดที่การจัดการว่ามีการจัดการให้เกิดความก้าวหน้าอย่างสมดุล และมีความสามารถที่จะพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในตลอดเวลาทุกสถานการณ์

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักพิจารณาอยู่ 5 ส่วน ดังนี้

1. **กรอบแนวคิด** เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดกาล และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. **คุณลักษณะ** เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3. **คำนิยาม** ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะ พร้อมๆ กัน ดังนี้

3.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

3.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

3.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวเอง หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

3.4 เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

3.4.1 เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ด้านความรู้ที่ให้นำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

3.4.2 เงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

3.5 แนวทางปฏิบัติหรือผลที่คาดว่าจะได้รับจากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

2.2.3 หลักการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง

การดำเนินชีวิตภายใต้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีกินมีใช้ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ทุกฝ่ายต้องเร่งดำเนินการเผยแพร่ให้ประชาชนทุกคน ให้หันมาสนใจและให้ความสำคัญกับแนวคิดดังกล่าวเพื่อเชื่อมโยงสู่การนำไปปฏิบัติซึ่งมีหลักในการดำเนินชีวิตง่ายๆ ที่สามารถเผยแพร่ให้คนไทยได้นำไปทดลองใช้

ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ (2546) ได้กล่าวถึงการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงไว้ว่าหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิตหลักการพึ่งตนเอง อาจจะแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเอง และชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนจะต้องให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกัน เป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ

3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน

4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดีต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง

5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มี การมุ่งที่การลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้จะต้องปรับทิศทางใหม่ คือจะต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลัก พออยู่ พอกิน พอใช้

อุดมพร อมรรธรรม (2549) กล่าวว่า หลักในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง คือการดำเนินชีวิตให้พอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการ ด้วยกันคือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัว ไม่ใช่เศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียงทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่รู้จักพอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลายมาก

3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสาน ซึ่งได้ทั้งอาหาร ได้ทั้งสิ่งแวดล้อมและได้ทั้งเงิน

4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง จะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เช่น ปัญหาสังคม ปัญหาความยากจน หรือปัญหาสิ่งแวดล้อม

5. ปัญหาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้นเศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง เช่น เศรษฐกิจของจังหวัดตราด ขณะนี้ไม่กระทบกระเทือนจากฟองสบู่แตกไม่มีคนตกงาน เพราะอยู่บนพื้นฐานของสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เอื้อต่ออาชีพการทำสวนผลไม้ ทำการประมง และการท่องเที่ยว

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รูดวาบ เดี่ยวจน เดี่ยวรวยแบบกะทันหัน เดี่ยวตกงานไม่มีกินไม่มีใช้ ถ้าเป็นแบบเน้นประสาทมุษย์คงทนไม่ไหวต่อความผันผวนที่เร็วเกินไป จึงสุขภาพจิตเสีย เครียด เพี้ยน รุนแรง ฆ่าตัวตาย ดิศยา เศรษฐกิจพอเพียงที่มั่นคงจึงทำให้สุขภาพจิตดี

เมื่อทุกอย่างพอเพียงก็เกิดความสมดุล ความสมดุลคือความปกติ และยั่งยืน ซึ่งอาจเรียกเศรษฐกิจพอเพียงในชื่ออื่นๆ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล เศรษฐกิจบูรณาการ เศรษฐกิจศีลธรรม

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าหลักในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง เป็นแนวทางที่สำคัญในการนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้เหมาะสมกับสภาพสังคมยุคปัจจุบัน ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติให้พอเพียงครอบคลุมบูรณาการทุกด้าน ได้แก่ ด้านจิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ เทคโนโลยี ชุมชน และวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ให้มีความพออยู่พอกิน พอประมาณ และมีเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้งื่อนไขความรู้และคุณธรรม อันจะนำมาซึ่งความสุขของคนในสังคม

3. การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

กระทรวงศึกษาธิการเป็นหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่กำกับดูแลด้านการศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้ร่วมมือกับคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับการปลูกฝังแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การนำไปใช้ในสถานศึกษา พบว่าสิ่งที่ต้องทำอย่างเร่งด่วนคือ จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ให้แก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมให้ครูมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน และเป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อนคือการทำให้เด็กรู้จักพอเพียง โดยสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาระการเรียนรู้ต่างๆ เพื่อให้เด็กรู้จักการเห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมค่านิยม ความเป็นไทย ปลูกฝังอบรมบ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุล ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ

การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ถือเป็นวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้เรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ประชาชน โดยเน้นการปลูกฝังที่ตัวเด็กและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกพอเพียง พอประมาณภายใต้งื่อนไข ด้านความรู้และคุณธรรม องค์การที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการจัดการศึกษาจึงถือเป็นหน่วยงานหลักซึ่งต้องทำหน้าที่วางแผนสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติ ได้แก่ การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษา แนวทางการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงในช่วงชั้นที่ 2 และแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีรายละเอียดต่างๆ ดังนี้ (สำนักประสานและพัฒนากิจการศึกษาท้องถิ่น, 2550)

3.1 การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษา

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการศึกษา ระยะเวลา เริ่มจากการค้นหากิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีคุณลักษณะ และการจัดการที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณกับศักยภาพของนักเรียน พอประมาณกับภูมิสังคมของโรงเรียนและชุมชนที่ตั้ง เช่น เด็กช่วงชั้นที่ 2 ทำสหกรณ์ได้ เด็กช่วงชั้นที่ 4 ดูแลสิ่งแวดล้อม มีการส่งเสริมให้ใช้ความรู้รอบคอบระมัดระวังฝึกให้เด็กคิดเป็น ทำเป็นอย่างมีเหตุผล ไม่เอาโรคเอาเปรียบผู้อื่น มีวินัย มีสัมมาคารวะ ปลูกฝังจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม สืบสานวัฒนธรรมไทย กล่าวคือสอนให้ผู้เรียนยึดมั่นในหลักศีลธรรม พัฒนาคนให้เขารู้จักทำประโยชน์ให้กับสังคม และช่วยดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม และตัวกิจกรรมเองก็ต้องยั่งยืน

การขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในภาคการศึกษานั้น จะต้องมุ่งพัฒนาที่ตัวครูก่อนเป็นอันดับแรก เพราะครูถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สามารถถ่ายทอดความรู้และปลูกฝังสิ่งต่างๆ ในแก่เด็ก ดังนั้นจึงควรส่งเสริมครูให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ก่อน เพราะเมื่อครูเข้าใจ ครูก็จะได้เป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เด็กได้ ครูจะสอนให้เด็กรู้จักพอ ครูจะต้องรู้จักพอก่อน โดยอยู่อย่างพอเพียงและเรียนรู้ไปพร้อมๆ กับเด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต้องมีสติที่จะเลือกรับข้อมูลต่างๆ ที่เข้ามา รู้จักเลือกรับ และรู้จักต่อยอดองค์ความรู้ที่มีอยู่ หมั่นศึกษา เพิ่มพูนความรู้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ไม่ก้าวกระโดดในการเลือกรับข้อมูลนั้น ต้องรู้จักพิจารณาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน รู้จักแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ประเมินความรู้และสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา จะได้รู้จักและเตรียมพร้อมที่จะรับมือกับสภาพและผลจากการเปลี่ยนแปลงในมิติต่างๆ ได้อย่างรอบคอบและระมัดระวัง

เป้าหมายสำคัญของการขับเคลื่อน คือ การทำให้เด็กรู้จักความพอเพียง ปลูกฝัง อบรม บ่มเพาะให้เด็กมีความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยสอดคล้องแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรสาระเรียนรู้ต่างๆ เพื่อสอนให้เด็กรู้จักการใช้ชีวิตได้อย่างสมดุลตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่างๆ รู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และแบ่งปัน มีจิตสำนึกรักษ์สิ่งแวดล้อม และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมและค่านิยม ความเป็นไทยท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงต่างๆ รู้ว่าตนเองเป็นองค์ประกอบหนึ่งในสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมของโลก การกระทำของตนย่อมมีผลและเชื่อมโยงกับสภาพแวดล้อมในโลกที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ด้วย ซึ่งการจะบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น สำคัญคือครูจะต้องรู้จักบูรณาการการเรียนการสอนให้เด็กและเยาวชนเห็นถึงความเชื่อมโยงในมิติต่างๆ ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งความเป็นองค์รวมนี้อาจเกิดขึ้นได้ ครูต้องใช้ความรู้และคุณธรรมเป็นปัจจัยในการขับเคลื่อน

นอกจากนี้ การส่งเสริมให้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในสถานศึกษาต่างๆ นั้น อาจจะใช้วิธีเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา ตามหลักการของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าสำคัญที่สุดคือต้องเข้าใจเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงก่อนว่าเป็นแนวคิดที่สามารถเริ่มต้นและปลูกฝัง โดยผ่านการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน เช่น กิจกรรมการรักษาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การกำจัดขยะในโรงเรียน การสำรวจทรัพยากรของชุมชน ฯลฯ ก่อนอื่น ครูต้องเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยกลับมาพิจารณาและวิเคราะห์ดูว่าในตัวครูนั้นมีความไม่พอเพียงในด้านใดบ้าง เพราะการวิเคราะห์ปัญหาจะทำให้รู้และเข้าใจปัญหา ที่เกิดจากความไม่พอเพียง รวมทั้งควรให้เด็กมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหาคด้วย โดยการวิเคราะห์ต้องดำเนินไปบนพื้นฐานของความรู้และคุณธรรม โดยเฉพาะคุณธรรมนั้น เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในใจเด็กให้ได้ก่อน ผ่านกิจกรรมที่ครูเป็นผู้คิดขึ้นมา โดยครูแต่ละโรงเรียนจะต้องมาพิจารณาก่อนว่า จะเริ่มต้นปลูกฝังแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากจุดไหน ทุกคนควรมาร่วมกันคิด ร่วมกันทำ สามัคคีกันในการระดมความคิดหรือหลังจากที่ครูได้ค้นหากิจกรรมที่จะปลูกฝังแนวคิดของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว ครูควรจะต้องตั้งเป้าหมายการสอนก่อนว่า ครูจะสอนเด็กให้รู้จักพัฒนาตนเองได้อย่างไร โดยอาจเริ่มต้นสอนจากกิจกรรมเล็กๆ น้อยๆ ที่สามารถเริ่มต้นจากตัวเด็กแต่ละคนให้ได้ก่อน เช่น การเก็บขยะ การประหยัดพลังงาน ฯลฯ เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยที่ตนเองมีต่อสิ่งแวดล้อมภายนอกด้านต่างๆ 4 มิติในส่วนของ การเข้าถึงนั้น เมื่อครูเข้าใจแล้ว ครูต้องคิดหาวิธีที่จะเข้าถึงเด็ก พิจารณาก่อนว่าจะสอดแทรกกิจกรรมการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเข้าไปในวิถีคิดและในวิชาการต่างๆ ได้อย่างไร ทั้งนี้ อาจจัดกิจกรรมกลุ่มให้นักเรียนได้ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ รู้จักแบ่งหน้าที่กัน ตามความสามารถของเด็กในแต่ละช่วงชั้น เช่น กิจกรรมการเก็บขยะ เพื่อรักษาความสะอาดของโรงเรียนนั้น ครูอาจจัดกิจกรรมสำหรับเด็กในแต่ละช่วงชั้น คือ ช่วงชั้นที่ 1 สร้างกิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะให้เด็กรู้หน้าที่ของตนในระดับบุคคล ช่วงชั้นที่ 2 สร้างกิจกรรมที่สนับสนุนให้เด็กช่วยกันเก็บขยะและนับขยะ ให้รู้จักการวิเคราะห์และรู้ถึงความเชื่อมโยงกับชุมชนภายนอก รอบๆ โรงเรียน เช่น สร้างกิจกรรมที่สอนให้เด็กรู้จักแยกขยะ ร่วมมือกับชุมชนในการรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่โรงเรียนและชุมชนของเขาตั้งอยู่ ด้วยกิจกรรมทั้งหมดนี้สำคัญคือต้องเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย โดยสถานศึกษาควรตั้งเป้าหมายให้เกิดการจัดการศึกษาตามแนวทางของเศรษฐกิจที่พึงของคนอื่นๆ ในสังคมได้ต่อไป

3.2 แนวทางในการประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการมีความคิดที่จะนำหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวนโยบายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 ไปสอดแทรกสู่กิจกรรมกระบวนการเรียนการสอนในสถานศึกษา โดยความร่วมมือกับคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับภาคการศึกษา ร่วมกันทำการวิจัยเพื่อเผยแพร่หลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ทำการกำหนดแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้กับภาคการศึกษาไว้ กล่าวคือในการดำเนินการด้านการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในหลักสูตรและสาระเรียนรู้ในห้องเรียน และประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การค้นหาตัวอย่างกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความเข้าใจว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียงหมายความว่าอย่างไร และสามารถนำไปใช้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนได้อย่างไรบ้าง หลังจากนั้นก็จะส่งเสริมให้บูรณาการการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเหล่านี้เข้าไปในการเรียนรู้สาระต่างๆ บูรณาการเข้ากับทุกสาระเรียนรู้ เช่น วิทยาศาสตร์เพื่อทำให้เกิดสมดุลทางสิ่งแวดล้อม บูรณาการเข้ากับวิชาคณิตศาสตร์ ในการสอนการคำนวณที่มีความหมายในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียง หรือบูรณาการเข้ากับภาษาไทย ภาษาอังกฤษ สุขศึกษา พลศึกษา การงานอาชีพ เทคโนโลยีต่างๆ ได้หมด นอกเหนือจากการสอนในสาระหลัก คือในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์ให้ทุกช่วงชั้นเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถประยุกต์ใช้ได้ แต่ถ้ามาตรฐานเรียนรู้ของทุกช่วงชั้นเหมือนกันหมดก็จะมีปัญหาทางปฏิบัติ จึงต้องกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนในการเรียนการสอนของแต่ละช่วงชั้น และแต่ละชั้นปี ดังนี้ (คณะทำงานบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน, 2550)

ช่วงชั้นที่ 1 เน้นให้เด็กพึ่งตนเองได้ หรือใช้ชีวิตพอเพียงระดับบุคคลและครอบครัว เช่น ประถมศึกษาปีที่ 1 ช่วยเหลือคุณพ่อคุณแม่ล้างจานชาม เก็บขยะไปทิ้งกวาดบ้าน จัดหนังสือไปเรียนเอง แบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน กินอาหารให้หมดจาน ประถมศึกษาปีที่ 2 วิเคราะห์รายจ่ายของครอบครัว เช่น ยาสิฟันหลอดละ 46 บาท จะต้องไม่เอามาบิบบเล่น จะต้องสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของสิ่งของ ให้เด็กตระหนักถึงคุณค่าของเงินทอง จะได้ฝึกนิสัยประหยัด ครอบครัวมีรายได้และรายจ่ายเท่าไร เด็กจะได้ฝึกจิตสำนึกและนิสัยพอเพียง ประถมศึกษาปีที่ 3 สอนให้รู้จักช่วยเหลือครอบครัวอย่างพอเพียงและรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่น มีส่วนร่วมสร้างครอบครัวพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 2 ฝึกให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน สามารถวิเคราะห์วางแผนและจัดทำบันทึกรายรับ รายจ่ายของตนเองและครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ มีส่วนร่วมในการสร้างความพอเพียงระดับโรงเรียนและชุมชนใกล้เคียง จากการสำรวจทรัพยากรต่างๆ ในโรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมในการดูแลบำรุงรักษาทรัพยากรต่างๆ ทั้งด้านวัตถุ สิ่งแวดล้อม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม และรวบรวมองค์ความรู้ต่างๆ มาเป็นข้อมูลในการเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชน และเห็นคุณค่าของการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ช่วงชั้นที่ 3 ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน สามารถสำรวจและวิเคราะห์ความพอเพียงในระดับต่างๆ และในมิติต่างๆ ทั้งทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในชุมชนใกล้เคียง เห็นคุณค่าของการใช้หลักพอเพียงในการจัดการชุมชน เพื่อนำหลักการพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีประจำวันของแต่ละคน จนนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ความพอเพียงได้ในที่สุด

ช่วงชั้นที่ 4 เตรียมคนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้ ต้องเริ่มเข้าใจความพอเพียงระดับประเทศ และการพัฒนาประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ เช่น การวิเคราะห์สถานการณ์การค้าระหว่างประเทศ หรือ การศึกษาสถานการณ์สิ่งแวดล้อม สภาพปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างไร แยกแยะหรือสามัคคี เป็นต้น

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า แนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เริ่มตั้งแต่การกำหนดวิสัยทัศน์ของการขับเคลื่อน คือ สานเครือข่าย ขยายความรู้ควบคู่ประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และให้บุคลากรด้านการศึกษา สามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และเป็นรูปธรรม ซึ่งเด็กจะสามารถพึ่งตนเองได้ รู้จักประยุกต์ใช้หลักความพอเพียงในโรงเรียน ประยุกต์ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงกับชุมชน และเป็นการเตรียมคนให้เป็นคนที่ดีต่อประเทศชาติสามารถทำประโยชน์ให้กับสังคมได้

3.3 ความเป็นมาของหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ทุกฝ่ายได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เป็นพิเศษ จึงมีแนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงขึ้น ซึ่งจะกล่าวถึงความเป็นมาของหลักสูตรโดยสังเขป ดังนี้ (สำนักงานประสานและพัฒนารจัดการศึกษาท้องถิ่น, 2550)

การพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงเริ่มต้นจากการน้อมนำเอาหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาและปรากฏความสำเร็จเป็นรูปธรรมมากขึ้น และจากความมุ่งหมายและหลักการของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 1 มาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข คณะกรรมการบริหารโครงการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้มอบหมายให้คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนจัดทำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาฯ และสามารถนำหลักคิดหลักปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมาบูรณาการสู่การเรียนการสอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ของทุกระดับได้อย่างถูกต้อง ชัดเจนและเป็นรูปธรรมต่อจากนั้นคณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ได้ร่วมกับภาคีต่างๆ จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติสร้างคน สร้างสังคม สู่ความพอเพียง : ประยุคต์ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน ในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2549 เพื่อให้ครูและบุคลากรในวงการศึกษา ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และมีความสามารถในการจัดทำหลักสูตรการเรียนการสอน ร่วมระดมความคิดเห็นร่างตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และหน่วยการเรียนรู้บูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอนในทุกระดับ และได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อปรับร่างชุดหน่วยการเรียนรู้บูรณาการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในเดือนพฤศจิกายน 2549 โดยมีผลผลิตเป็นชุดเอกสาร 6 เล่ม แยกตามแต่ละช่วงชั้น รวมถึงอาชีพศึกษาและการศึกษานอกโรงเรียน และจะได้นำตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้นี้ไปทดลองใช้และวิจัยเชิงปฏิบัติการในสถานศึกษาที่สนใจอาสาสมัครร่วมเป็นเครือข่ายสถานศึกษาทดลองประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ระหว่างภาคเรียนที่ 2 และจะได้ให้สถานศึกษาทั่วประเทศสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทันในปีการศึกษา 2550 เป็นต้นไป

4. แนวทางการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายด้านการศึกษา โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนาให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ทักษะและเจตคติสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้

สถานศึกษานำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการบริหารจัดการสถานศึกษา เพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกระดับได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผล เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการศึกษาระดับสถานศึกษาไว้ 5 ประการ คือ 1) การพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) การพัฒนาบุคลากร 3) การขยายผลและพัฒนาเครือข่าย 4) การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์และ 5) การพัฒนากระบวนการติดตามและประเมินผล โดยได้กำหนดเป้าหมายไว้ 3 ระยะ ดังนี้ (ปิยบุตร หล่อไกรเลิศ, 2547)

ระยะที่ 1 ปี 2550 กำหนดให้มีสถานศึกษาที่สามารถเป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ต่ำกว่าจำนวน 80 แห่ง

ระยะที่ 2 ปี 2551-2552 พัฒนาและขยายเครือข่ายสถานศึกษาที่เป็นแบบอย่างในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทุกจังหวัดเป็นจำนวน 800 แห่ง

ระยะที่ 3 ปี 2553-2554 พัฒนาให้สถานศึกษาสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละสถานศึกษาได้ครบทุกแห่งทั่วประเทศ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์สันติวิธี วิถีชีวิตประชาธิปไตย โดยมีจุดเน้น ดังนี้ 1) ส่งเสริมให้โรงเรียนปรับหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อเน้นคุณธรรมนำความรู้ 2) ขยายผลการเรียนรู้จากโรงเรียนที่เป็นแบบอย่าง 3) ส่งเสริมกิจกรรมนักเรียนและเครือข่ายบ้าน วัด โรงเรียน 4) สร้างภูมิคุ้มกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมนักเรียน

5. ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

5.1 ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนโดยตรงในปัจจุบัน นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ ไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ เห็นคุณค่าภูมิปัญญาไทย มีจิตสำนึกที่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีคุณธรรมและจริยธรรมสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

5.2 ผลที่เกิดขึ้นกับครอบครัว ชุมชนและท้องถิ่น สมาชิกในชุมชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน เห็นคุณค่าของวิถีชีวิตชุมชนในสังคมไทย ซึ่งมีจุดเด่นหลายประการ อาทิ ความสัมพันธ์ของครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็ง อบอุ่น เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีศาสนาเป็นหลักธรรมประจำใจ สามารถดำรงชีวิตอย่างมี

ความสุข สมานฉันท์ เอื้ออาทร และสัมพันธ์กลมกลืนพึ่งพิงซึ่งกันและกันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

5.3 ผลที่เกิดขึ้นกับสถานศึกษาและเครือข่าย โรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีความมั่นคง ได้รับการยอมรับจากชุมชนในการน้อมนำเอาพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการศึกษา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ของนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น และเป็นแบบอย่างให้กับโรงเรียนเครือข่าย

5.4 ผลที่เกิดขึ้นกับครูและบุคลากร ครูและบุคลากรได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต นำไปสอดแทรกในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ทำให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น และครูสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนและชุมชน มีความคุ้นเคยสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีกับชุมชนอย่างใกล้ชิด

5.5 ผลที่เกิดขึ้นกับผู้บริหาร ผู้บริหารสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการกำหนดนโยบายและทิศทางในการจัดการศึกษา ใช้เป็นหลักในการบริหารจัดการ และประสานกับทุกภาคส่วนในการใช้ทรัพยากรการบริหารอย่างคุ้มค่า เป็นประโยชน์สูงสุดเพื่อให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน (อภิรักษ์ พันธเสน และคณะ, 2549)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีแนวคิดและหลักการที่สอดคล้องตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน เป็นปรัชญาที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ในสถานศึกษา ซึ่งมักเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจแก่บุคลากรในโรงเรียน กำหนดผู้รับผิดชอบในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษา และจัดทำแผนขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง จากนั้นบูรณาการสู่กิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งในและนอกห้องเรียน ตลอดจนบริหารจัดการทรัพยากรของสถานศึกษา โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ได้นำไปปฏิบัติและพัฒนาร่วมกันจนเกิดความตระหนักและเชื่อมั่น จนเกิดการปรับเปลี่ยนวิถีคิดและวิถีดำเนินชีวิตของแต่ละบุคคลให้สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ สถานศึกษาควรขยายผลออกไปสู่ชุมชน โดยให้นักเรียนเป็นสื่อจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับชุมชนจนเกิดค่านิยมในชีวิตบนพื้นฐานจิตสำนึกพอเพียง เพื่อมนุษย์สามารถดำรงอยู่ในโลกแห่งการแข่งขันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

6. แนวทางการจัดการศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การจัดการศึกษาในระดับสถานศึกษาเพื่อให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนนั้นเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการจัดการศึกษาให้สามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่จัดการศึกษาแก่ประชาชนโดยตรง และเป็นหน่วยงานหลักของระบบการศึกษา ดังที่ รุ่ง แก้วแดง (2546) ได้กล่าวว่าถ้าต้องการให้การศึกษามีคุณภาพดี ต้องสร้างความเข้มแข็งที่สถานศึกษาให้สามารถเป็นหน่วยรองรับการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สถานศึกษาเป็นสถาบันที่ผูกพันกับชุมชนมาหลายชั่วคน ประชาชนผูกพันกับโรงเรียนและมีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงกับการศึกษาที่โรงเรียนจัดให้

สถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จึงมีภารกิจสำคัญในฐานะหน่วยงานที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับ “คน” และ “สังคม” ทุกสถานศึกษาต้องดำเนินการพัฒนาองค์ประกอบทุกส่วนของสถานศึกษาอย่างบูรณาการให้เอื้ออำนวยและเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ ไม่แยกส่วนและครอบคลุมการพัฒนาทุกส่วนของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนเป็นสำคัญ แนวทางการจัดการศึกษาของแผนการศึกษาชาติให้บรรลุเจตนารมณ์ที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ตลอดจนมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่พึงประสงค์ มีความเข้มแข็ง และมีคุณภาพ ซึ่งสถานศึกษาต้องมีปฏิสัมพันธ์กับหน่วยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและรู้เท่าทันการพัฒนาในยุคสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ในปัจจุบัน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นหน่วยงานระดับปฏิบัติที่มีหน้าที่จัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีความใกล้ชิดและมีบทบาทสำคัญในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน

แนวทางการจัดการศึกษาและความรับผิดชอบของสถานศึกษาในฐานะที่สถานศึกษาเป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพตามความต้องการของสังคมและมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ ดังนั้น สถานศึกษาจึงมีหน้าที่ในการพัฒนาผู้เรียนและการให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคลและชุมชน แนวทางการดำเนินงานและความรับผิดชอบของสถานศึกษาข้างต้น สอดคล้องกับที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 กล่าวคือ สถานศึกษามีหน้าที่ให้การศึกษาระดับประถมศึกษาและจัดการเรียนรู้อบรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนที่มีอายุอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับหรือระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีเป้าหมายในการเสริมสร้างพัฒนาการให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการทั้งทางการศึกษาและสังคมที่สามารถจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน

เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและบรรลุตามความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงดังเช่นปัจจุบัน จึงต้องคำนึงถึงสถานะทางการแข่งขันอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และด้วยธรรมชาติการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่ต้องบริหารงานในฐานะที่เป็นเอกชนให้อยู่รอดและเติบโตไปพร้อมๆ กับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งต้องใช้ทรัพยากรอย่างมหาศาลให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับบริบทของชุมชน เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการทางการศึกษาและรัฐว่าโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2547) จึงควรจัดการศึกษาตามตัวแปรที่บ่งบอกถึงแนวทางการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่สอดคล้องกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ การสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรและความสามารถของโรงเรียน การสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษา และการสร้างความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นและสากล เพื่อมุ่งผลสำเร็จไปยังการสร้างคุณภาพของการพัฒนาในทุกมิติที่เกี่ยวข้องทั้งมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกันสู่การพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545 ; สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, 2546 ; พจนาน เอื้องไพบูลย์, 2546 ; ภาณี ชนาธิปกรณ์, 2548)

โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามสามารถสร้างคุณภาพในมิติทางเศรษฐกิจได้ด้วยการสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานทรัพยากรและความสามารถที่โรงเรียนมี ในฐานะที่เป็นองค์กรเอกชนที่ต้องบริหารสถานศึกษาให้อยู่รอด สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง แม้ว่าจะต้องใช้ทุนทางการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายอย่างมหาศาล ทั้งคน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการ ซึ่งเงินอุดหนุนรายหัวนักเรียนที่รัฐจัดให้เฉพาะจัดการศึกษาสามัญศึกษาจึงไม่เพียงพอต่อการบริหารงานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่มีทั้งด้านสามัญศึกษาและอิสลามศึกษา โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงจำเป็นต้องผสมผสานแนวคิดทางการบริหาร การศึกษาและการบริหารองค์กรเอกชน เพื่อให้สามารถบริหารสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายทุกด้านอย่างมีประสิทธิภาพ ดังที่กระทรวงศึกษาธิการมุ่งเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของการศึกษาเอกชน เพราะต้องการให้โรงเรียนเอกชนมีการบริหารงานเหมือนบริษัทเอกชน และยกระดับโรงเรียนเอกชนชั้นนำให้มีรูปแบบการบริหารงานและคุณภาพในระดับเดียวกับโรงเรียนนานาชาติ (รุ่ง แก้วแดง, 2548) ในเวลาเดียวกันโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะด้านสังคมวัฒนธรรมยังต้องจัดการสถานศึกษาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นองค์กรทางการศึกษาที่มีธรรมชาติไม่แสวงกำไรให้เกิดคุณภาพของการจัดการสถานศึกษาในด้านสังคม กล่าวคือ สามารถตอบสนองความต้องการ

ของผู้รับบริการทางการศึกษา สามารถปรับตัวทันต่อการเปลี่ยนแปลง มุ่งผลสำเร็จไปยังผู้รับบริการทางการศึกษา คือ ผู้เรียนและผู้ปกครองคำนึงถึงความพึงพอใจของผู้รับบริการเป็นสำคัญ เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปว่าบุตรหลานจะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้ทุกสถานศึกษาจัดการศึกษาอย่างมีคุณภาพ ได้มาตรฐาน สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชน สถานศึกษาต้องตระหนักถึงความสำคัญกับการสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของลูก้า โดยต้องจัดการศึกษาให้เป็นที่พึงพอใจเพื่อให้สามารถรักษา ลูก้าไว้ได้ในระยะยาว ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เรียน โดยต้องจัดการศึกษาให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพมาตรฐาน รวมทั้งการสร้างคุณภาพของการจัดการสถานศึกษาในด้านสิ่งแวดล้อม กล่าวคือ สามารถปรับตัวให้เข้ากับบริบทของท้องถิ่นและสากล เนื่องจากโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามเป็นสถานศึกษาเอกชนและอยู่ในบริบทการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ชุมชนส่วนใหญ่คาดหวังให้โรงเรียนจัดการศึกษาและมีวิธีการดำเนินงานตามหลักการศาสนาอิสลาม มีวัฒนธรรมและค่านิยมตามบริบทของชุมชน ส่งผลให้โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีหน้าที่จัดการศึกษาในส่วนที่นอกเหนือจากสถานศึกษาอื่น โดยทั่วไปที่ต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นทั้งกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นลูก้าและเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนให้สามารถดำเนินการตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้ความสำคัญกับการบูรณาการการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะบนพื้นฐานของหลักการศาสนาและวัฒนธรรมที่ต้องเชื่อมโยงเข้ากับการจัดการศึกษา โดยยึดผู้เรียนและประชาชนเป็นสำคัญ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2549) ดังที่ อารุง จันทวานิช (2547) กล่าวว่าการพัฒนาสถานศึกษาสู่การเป็นโรงเรียนคุณภาพนั้น โรงเรียนต้องสามารถให้บริการทางการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับ ทักษิณ ชินวัตร (2548) ที่กล่าวว่าโรงเรียนสมบูรณ์แบบควรจัดการศึกษาได้อย่างดี ทั้งในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพสูงตามมาตรฐานที่กำหนดและได้รับการพัฒนาอย่างครบถ้วนทุกด้าน เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข เป็นโรงเรียนที่สามารถจัดการเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่นเดียวกันกับมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา (2549) ได้ทำการวิจัยเพื่อเสนอยุทธศาสตร์และมาตรการเพื่อการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ พบว่า แนวการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรมีรูปแบบเฉพาะที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของพื้นที่ อยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจและส่งเสริมให้โรงเรียนดำเนินการต่อไปได้ตามความพร้อมและจุดแข็งของโรงเรียน คือ การเรียนรู้และปฏิบัติไปพร้อมกัน อีกทั้งยังเป็นโรงเรียนที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมาก ดังนั้นยุทธศาสตร์และมาตรการเพื่อการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอน

ศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงควรมีความเชื่อมโยงกับปัญหาและความต้องการในการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ และแต่ละระบบล้วนส่งผลเชื่อมโยงซึ่งกันและกันได้แก่ ยุทธศาสตร์ปรับระบบบริหารองค์กร ยุทธศาสตร์ระบบฐานข้อมูล ยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้บริหาร ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนแม่บทพัฒนาโรงเรียนและยุทธศาสตร์ระบบงบประมาณ ซึ่งการพัฒนายุทธศาสตร์เหล่านี้จะส่งผลให้ผลผลิตของการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีคุณภาพสูงขึ้นทั้งในส่วนของคุณภาพโรงเรียนและคุณภาพผู้เรียน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าการจัดการศึกษาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ควรดำเนินการตามแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนใน 3 ประการ คือ การสร้างความสามารถในการแข่งขันบนพื้นฐานของทรัพยากรและความสามารถของตนเอง ให้สามารถพึ่งตนเองได้ในฐานะองค์กรเอกชนที่ต้องอยู่รอดและเติบโต มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการทางการศึกษาอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น ทนต่อการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอย่างองค์รวม โดยคำนึงถึงขีดจำกัดของทรัพยากรและความสามารถที่โรงเรียนมีอย่างค่อยเป็นค่อยไป บรรลุตามจุดมุ่งหมายของการพัฒนาในปัจจุบันอย่างสร้างสรรค์ ไม่ส่งผลเสียต่อการพัฒนาในอนาคต มุ่งการพัฒนาที่มีดุลยภาพระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูลกัน เพื่อพัฒนาอย่างมีคุณภาพ มั่นคง และยั่งยืน ผู้การรักษามาตรฐานการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องและยาวนาน

7. หลักธรรมทางศาสนาอิสลามที่สนับสนุนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศาสนาอิสลามได้สอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเวลา 1,428 ปีมาแล้ว ปรัชญาแห่งการดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม คือ การศรัทธาในอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าและการปฏิบัติตามคำสั่งใช้และคำสั่งห้ามของพระองค์ พร้อมทั้งยึดมั่นในแนวทางแห่งท่านศาสดามุฮัมมัด ผู้เป็นศาสนทูตแห่งพระองค์ ด้วยเหตุผลทางบัญญัติศาสนาและการใช้สติปัญญาไตร่ตรองทำให้มนุษย์ทุกคนที่อาศัยอยู่ในโลกนี้มีเหตุผลที่ตั้งมั่นอยู่บนหลักคำสอนของศาสนา มีสติ มีความซันดี และยึดมั่นในศีลธรรมและมีจริยธรรมเขาสามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความผาสุก มนุษย์ทุกคนมีเหตุผลและเหตุผลของแต่ละคนอาจมาจากสาเหตุที่แตกต่างกัน ความแตกต่างเหล่านั้นอาจนำไปสู่ความขัดแย้งอันเนื่องจากทุกคนมีเหตุผลเป็นของตัวเอง ความขัดแย้งทางเหตุผลที่มาจากสาเหตุที่แตกต่างกันจะหมดไปในที่สุด เมื่อมนุษย์ทุกคนยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักคำสอนแห่งศาสนาของตน อิสลามเป็นศาสนาแห่งธรรมชาติที่สอนให้มนุษย์ยอมรับด้วยการใช้ความคิดและมีเหตุผล อิสลามได้วางกรอบการดำเนินชีวิตของมุสลิมไว้อย่างครบสมบูรณ์ในทุกด้าน เพื่อให้สอดคล้องและยึดหยุ่นกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามกาลเวลา ตามการวิวัฒนาการและความเจริญก้าวหน้าของโลก อิสลาม

ส่งเสริมให้มีการตกแต่งและประดับประดาชีวิตด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่ไม่ละเมิดต่อ
 ข้อบัญญัติศาสนา ดังพระดำรัสแห่งอัลลอฮ์ พระองค์ทรงตรัสไว้ในบท อัลบะเกาะเราะห์ โองการที่ 60
 ความว่า “ท่านทั้งหลายจงกิน จงดื่ม จากระชีกี (ปัจจุบันยังชีพ) ที่อัลลอฮ์ทรงประทานมาให้ และอย่าได้
 สร้างความเสื่อมเสีย บนหน้าแผ่นดิน” และในบท อัลอะร็อฟ โองการที่ 31 ความว่า “ท่านทั้งหลาย
 จงกิน จงดื่ม และอย่าได้ฟุ่มเฟือยแท้จริงอัลลอฮ์ไม่ทรงรักบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย” ดังกล่าวนั้น อิสลามใช้ให้
 มีการบริโภคตามปรารถนาของตนแต่ต้องอยู่ในกรอบแห่งบัญญัติศาสนาและความพอดีไม่บริโภคใน
 สิ่งต้องห้าม ไม่ฟุ่มเฟือย หรือฟุ้งเฟ้อ ไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น ไม่สร้างความเสื่อมเสียให้เกิดขึ้นในสังคม
 มีความพอดีกับชีวิต รู้จักเผื่อแผ่ผู้อื่น ผู้มีฐานะต้องแบ่งปันปัจจัยของตนแก่ผู้มีฐานะด้อยกว่า ตาม
 บัญญัติศาสนาในระบบชะกาด เพื่อสมานความรู้สึกและอุดช่องว่างระหว่างฐานะ อันจะนำมาซึ่ง
 ความมั่นคงของสังคม การยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนาจะเป็นภูมิคุ้มกันบุคคลและสังคมให้
 รอดพ้นจากวิกฤติที่บังพวngได้อย่างดี เพราะศาสนาคือธรรมชาติที่บริสุทธิ์ที่คอยขัดเกลาจิตใจสำนึกของ
 มนุษย์ และควบคุมพฤติกรรมของเขาให้ดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม เมื่อใดที่มนุษย์ออกห่าง
 จากหลักคำสอนของศาสนา เมื่อนั้นความวิบัติก็มาเยือน อิสลามจึงได้เน้นให้มุสลิมทุกคนตระหนัก
 ในการปฏิบัติตามหลักคำสอนอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นเกราะคุ้มกันกระแสนอนทำลาหยที่กำลงโหม
 กระหน้าเข้าทำลายจริยธรรมอันสูงส่งของศาสนา เมื่อศาสนิกทุกคนดำรงตนอยู่ในคำสอนของ
 ศาสนา เขาก็จะมีความเข้าใจในระบบการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง รู้จักให้ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน
 ผู้อื่น ตรงกันข้ามจะทำให้เขามีจิตใจโอบอ้อมอารี มีความเผื่อแผ่ และให้ความช่วยเหลือผู้อื่น
 ตลอดเวลา ดังที่อัลลอฮ์ชูปฮานะฮฺวะตะอะลา ตรัสว่า

[17.29] และอย่าให้มือของเจ้าถูกตรึงอยู่ที่คอของเจ้า และอย่าแบมันจนหมดสิ้น มิฉะนั้น
 เจ้าจะกลายเป็นผู้ถูกประณาม เสร้าโศกเสียดใจ.....

โองการดังกล่าวสอนให้มนุษย์อย่าได้เป็นคนตระหนี่และฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย เพราะจะ
 ทำให้หมดเนื้อหมดตัวและเสียดใจในภายหลัง โดยให้มีความพอดี พอประมาณในการใช้จ่าย
 ไม่ตระหนี่จนเกินไป เพราะการตระหนี่จนเกินไปนั่นคือ การปิดกั้นความสุขที่ตนพึงได้ และเป็น
 การปิดกั้นสิทธิทางกายที่กายพึงได้รับ และไม่ใช้จ่ายจนเกินความพอดี จนเกิดความเดือดร้อนต่อ
 ตนเองและผู้อื่น นี่คือนหลักเศรษฐกิจพอเพียงที่อิสลามสอนไว้

อัลลอฮ์ ชูปฮานะฮฺวะตะอะลาตรัสว่า

[7.31] ลูกหลานของอาดัมเอ๋ย ! จงเอาเครื่องประดับกายของพวกเจ้า ณ ทุกมัสยิดและจงกิน
 และจงดื่มและจงอย่าฟุ่มเฟือย แท้จริงพระองค์ไม่ชอบบรรดาผู้ที่ฟุ่มเฟือย ความพอเพียงไม่ได้มี
 ความหมายทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ความพอเพียงคือสิ่งที่เราทำแล้วมีความสุข โดยไม่มากจนเกิด
 ผลเสียหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน.....

ท่านนบีศ็อลลัลลอฮุอะลัยฮิวะสัลลัม กล่าวว่า ผู้ที่ได้รับการชี้นำสู่อัลอิสลามนั้น ได้รับความสำเร็จ โดยที่การดำรงชีวิตของเขานั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียง และเขาพอใจด้วยสิ่งนั้น คูตลิลตะฮ์ฮะฮ์อะฮ์อะฮ์ เล่ม 4 หน้า 10 หะดิษหมายเลข 1506

และอีกสำนวนระบุว่า ความผาสุกจะได้แก่ผู้ที่ได้รับการชี้นำสู่อัลอิสลาม โดยที่การดำรงชีวิตของเขานั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงและเขาพอใจด้วยสิ่งนั้นเป็นหะดิษเศาะเฮียะฮ์ บันติก โดยอับดุลฮิบบานและอัลฮากิม

หลักเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจที่เป็นอมตะ สามารถใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในทุกยุคทุกสมัย..... ะบิลลาฮิตเตอาฟีก วัลอิดาเยฮ์

8. การจัดการหลักสูตรและหลักสูตรการสอนตามวิถีอิสลาม

นักการศึกษาได้กล่าวถึงความหมายเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ ดังนี้

8.1 ความหมายของหลักสูตร

บุญชม ศรีสะอาด (2546) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตร ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้ หลักสูตร “Curriculum” สามารถจัดเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 3 กลุ่มคือ กลุ่มที่มองว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่คาดหวัง กลุ่มที่มองว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และกลุ่มที่มองว่าหลักสูตรครอบคลุมทั้งสองกลุ่มที่กล่าวมา กลุ่มที่มองว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่คาดหวังได้แก่ กลุ่มที่ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรคือ วิชาและเนื้อหา หลักสูตรเป็น โปรแกรมการศึกษา หลักสูตรเป็นเอกสารและหลักสูตร หมายถึง แม่บท ส่วนกลุ่มที่มองว่าหลักสูตรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ได้แก่ กลุ่มที่ให้ความหมายว่า หลักสูตร คือประสบการณ์จากการให้ความหมายดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า หลักสูตร คือแนวทางการจัดการศึกษาแต่ละระดับชั้นประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย โครงสร้าง ขอบข่าย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน รวมถึงมวลประสบการณ์ต่างๆ ที่จัดให้กับนักเรียนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และสามารถนำไปพัฒนาการดำเนินชีวิต

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรบูรณาการ ไว้ว่า หลักสูตรคือ ประมวลประสบการณ์ทั้งหมดที่จัดให้กับเด็กได้เรียนเนื้อหาวิชา ทักษะ ทักษะ พฤติกรรม กิจวัตร เมื่อประมวลเข้าไปแล้วก็จะประสบการณ์เข้าไปในการรับรู้ของเด็ก

ธำรง บัวศรี (2542) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรคือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงจุดหมาย การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมและมวลประสบการณ์ในแต่ละ โปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

สุณีย์ ภูพันธ์ (2546) ได้ให้ความหมายหลักสูตรไว้ 2 อย่างคือ

หลักสูตรความหมายอย่างแคบ คือ หมายถึงรายวิชาต่างๆ ที่เด็กต้องเรียนไป ตามลำดับขั้นระหว่างอยู่ในโรงเรียน

หลักสูตรความหมายอย่างกว้าง คือ มวลประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียน รวมถึงกิจกรรมการเรียน กิจกรรมนอกหลักสูตร สิ่งที่สังคมมุ่งหวังให้เด็กได้รับ วิธีทางต่างๆ เพื่อนำเด็กไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษา

จากความหมายของหลักสูตร สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง แนวทางการจัดการศึกษาในแต่ละระดับ ซึ่งประกอบไปด้วย จุดมุ่งหมาย มวลประสบการณ์ ขอบข่ายเนื้อหาวิชา และกิจกรรมต่างๆ ที่จัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้มีพัฒนาการในด้านต่างๆ และเกิดการเรียนรู้ สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองในการดำรงชีวิตต่อไป

8.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาประเภทใดและระดับใดก็จะขาดหลักสูตรเสียมิได้ เพราะหลักสูตรจะเป็น โครงร่างกำหนดไว้ว่าจะให้เด็กได้รับประสบการณ์อะไรบ้างจึงจะเป็นประโยชน์ต่อเด็กและสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้แก่ผู้เรียน นอกจากนี้ หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็น โฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรอีกด้วย

นักการศึกษาชาวอเมริกัน ได้กล่าวเน้นความสำคัญของหลักสูตรว่าหลักสูตรเป็นเสมือนเครื่องนำทางให้เด็กไปสู่จุดหมาย หลักสูตรไม่ใช่เป็นแต่เพียงแนวการเรียนเท่านั้นยังรวบรวมรายการและปัญหาต่างๆ ไว้อีกด้วย หลักสูตรไม่ได้เป็นเนื้อหาวิชาแต่เป็นกิจกรรมทั้งหมดที่นำเข้ามาในโรงเรียน

ในการจัดการศึกษาที่จะบรรลุเป้าหมายได้นั้นต้องอาศัยหลักสูตรเป็นเครื่องมือนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ถ้าปราศจากหลักสูตรเสียแล้ว การจัดการศึกษาจะไม่มีวันสำเร็จลุล่วงไปตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ได้เลย หลักสูตรจึงเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของการจัดการศึกษาเลยทีเดียว ซึ่ง โจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า การที่จะทราบว่าการศึกษาระดับต่างๆ จะดีหรือไม่ดีศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้นๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือของการปรับจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติเข้าสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาระดับต่างๆ หลักสูตรจะเป็นเสมือนหางเสือที่จะคอยกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของการศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ คนในประเทศนั้นก็ย่อมมีความรู้ มีคุณภาพและศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

จากความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าว พอสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเสมือนเป้าหมายของผลเมืองให้มีคุณภาพ
2. หลักสูตรเป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา
3. หลักสูตรเป็น โครงการและแนวทางในการให้การศึกษา
4. ในระดับโรงเรียนหลักสูตรจะให้แนวปฏิบัติแก่ครู
5. หลักสูตรเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา
6. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ว่าผู้เรียนและสังคมควรได้รับสิ่งใดบ้างที่จะเป็นประโยชน์แก่เด็กโดยตรง
7. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่าเนื้อหาวิชาอะไรบ้างที่จะช่วยให้เด็กมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างราบรื่นเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม
8. หลักสูตรเป็นเครื่องกำหนดว่า วิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปได้ด้วยความราบรื่นและผาสุกเป็นอย่างไร
9. หลักสูตรย่อมทำนายลักษณะของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นเช่นไร
10. หลักสูตรย่อมกำหนดแนวทางความรู้ ความสามารถ ความประพฤติ ทักษะและเจตคติของผู้เรียนในอันที่จะอยู่ร่วมในสังคมและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและชาติบ้านเมือง

8.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

จากคำนิยามหรือคำจำกัดความของหลักสูตร นอกจากชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรมีสาระสำคัญ และมีความหมายอย่างไรแล้ว ยังชี้ให้เห็นองค์ประกอบสำคัญที่มีอยู่ในตัวหลักสูตรด้วย นักการศึกษาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

ซำรง บัวศรี (2532) กล่าวว่า สำหรับหลักสูตรนั้น มีองค์ประกอบที่สำคัญและขาดไม่ได้ อย่างน้อย 6 อย่างคือ 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร 2) จุดประสงค์ของการเรียนการสอน 3) เนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4) ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน 5) วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน 6) การประเมินผล

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) กล่าวว่า หลักสูตรควรมีองค์ประกอบอยู่ 4 อย่างคือ 1) วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์รายวิชา 2) เนื้อหาวิชาและจำนวนชั่วโมงสอนแต่ละวิชา 3) กระบวนการสอนและการเรียนหรือการนำหลักสูตรไปใช้ 4) โครงการประเมินผลการสอนตามหลักสูตร

ฉันท ชาติทอง (2550) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรมีดังนี้ 1) จุดหมายของหลักสูตรเป็นผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรไปแล้ว 2) โครงสร้างเนื้อหาสาระเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้มี รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการได้รับ 3) อัตราเวลาเรียนเพื่อให้งานจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ครบ

กระบวนการและมีประสิทธิภาพ 4) กิจกรรมการเรียนการสอนและสื่อ ทั้งนี้เพื่อให้เป็นแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 5) การวัดและประเมินผลเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพและเพิ่มประสิทธิภาพหลักสูตรก่อนและหลังนำไปใช้

ในการพัฒนาหลักสูตรและการสอนจะต้องดำเนินการพัฒนาในองค์ประกอบพื้นฐานทั้ง 4 ลำดับ กล่าวคือจะเริ่มต้นที่การกำหนดวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายซึ่งจะเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษา เป็นการคาดหวังที่ต้องการให้ผู้เรียนมีหรือปฏิบัติได้ จากนั้นก็ทำการพิจารณาว่าสิ่งที่จะสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และในระดับใด จะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

องค์ประกอบที่เต็มรูปแบบของหลักสูตรมีมากกว่า 4 องค์ประกอบ โดยจะมีส่วนที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และเพิ่มองค์ประกอบอื่นๆ อีก ได้แก่ จุดหมาย หลักการ โครงสร้าง มาตรฐานการเรียนรู้ การประกันคุณภาพของหลักสูตรและสื่อการเรียน

จากองค์ประกอบของหลักสูตรที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้ข้างต้น พอที่จะสรุปได้ว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบหลายส่วนด้วยกัน ย่อมแสดงให้เห็นว่าเราสามารถสร้างหลักสูตรขึ้นได้หลายลักษณะภายใต้กรอบของหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดเนื้อหา การจัดทำสื่อการเรียนการสอน ซึ่งถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตรด้วยกันทั้งนั้น ดังนั้นผู้วิจัย จึงสรุปองค์ประกอบของหลักสูตรจากการศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรของนักการศึกษาที่กล่าวไว้ข้างต้นว่า องค์ประกอบของหลักสูตรประกอบด้วย หลักการของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร แนวการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง แนวการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้

8.4 รูปแบบของหลักสูตร

การจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามวิถีอิสลามอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นและสากล และจัดกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเพื่อให้ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างสันติสุข การดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของสถานศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคลเกิดจากการรวมกลุ่มของตัวแปรที่มาจากแนวความคิดสถานศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนเป็นรายบุคคล เกิดจากการรวมกลุ่มของตัวแปรที่มาจากแนวความคิดจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนเกี่ยวกับการสร้างความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและผู้ปกครอง เนื่องจากพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ยึดมั่นในการดำรงชีวิตตามหลักการศาสนาอิสลาม ซึ่งเน้นการบูรณาการศาสนาเข้ากับทุกส่วนของการดำรงชีวิต เป็นวิถีชีวิตของมุสลิม ศาสนาอิสลามมิได้แยกความศรัทธาและการปฏิบัติออกจากกัน แต่ได้หลอมรวมทางโลกกับทางธรรมเข้าด้วยกันเป็นหนึ่งเดียวผสมกลมกลืนอย่างสมบูรณ์แบบ กำหนดให้มุสลิมทุกคนต้องศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องดำรงตนเป็น

คนดีมีคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามและสอนให้ศาสนิกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ดังนั้น ผู้ปกครองจึงให้ความสำคัญกับการอบรมบ่มนิสัยให้บุตรหลานเป็นมุสลิมที่ดี ซึ่งถือเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของชีวิตมุสลิม ศาสนาอิสลามถือว่าการศึกษาคือเรื่องสำคัญและเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเป็นทั้งผู้แสวงหาความรู้ตลอดชีวิตและเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้แก่ผู้ใฝ่รู้โดยไม่หวังผลตอบแทน การศึกษาเป็นคำสั่งโดยตรงจากอัลลอฮ์ (ซุบฮู) ดังคำว่า “อิรฺกูรอน” ซึ่งเป็นคัมภีร์และธรรมนูญชีวิตของมุสลิม มีความหมายว่า “สิ่งที่ถูกอ่าน” และโองการแรกของคัมภีร์อัลกุรอานคือ “จงอ่านในนามของอัลลอฮ์ (ซุบฮู) ผู้ทรงบังเกิดสรรพสิ่งทั้งมวล” และท่านศาสดามุฮัมมัด (ศ็อลฯ) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการศึกษา ดังตัวอย่างคำสอนที่ว่า

“การศึกษาหาความรู้เป็นหน้าที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคน”

“จงศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลกระทั่งถึงหลุมฝังศพ”

“จงศึกษาหาความรู้แม้ว่าจะไกลถึงเมืองจีน”

ด้วยเหตุนี้ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาที่ส่งเสริมในเรื่องการศึกษามีเจตจำนงให้มุสลิมสามารถอ่านและทำความเข้าใจในเจตนารมณ์ของคัมภีร์อัลกุรอาน นอกจากการแสวงหาความรู้แล้ว อิสลามยังสอนให้มุสลิมเผยแพร่ความรู้ที่ได้มาแก่ผู้อื่น ซึ่งการศึกษาในทัศนะของศาสนาอิสลามไม่ได้แบ่งแยกว่าต้องศึกษาเฉพาะวิชาการด้านศาสนาเพียงด้านเดียว แต่มุสลิมจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจทั้งทางโลกและทางศาสนาควบคู่กันไป ศาสนาอิสลามไม่ได้แบ่งแยกศาสนจักรออกจากอาณาจักร อีกทั้งมุ่งเน้นให้มุสลิมดำรงชีวิตอย่างสมดุลทั้งชีวิตทางโลกและชีวิตทางศาสนา เนื่องจากสูงสุดของการศึกษาในทัศนะอิสลาม คือ การเรียนรู้และรู้จักอัลลอฮ์ (ซุบฮู) โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้จากศาสตร์และสิ่งแวดลอมรอบตัว (ศูนย์มุสลิมศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) ชาวมุสลิมได้ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุตรหลานให้มีความรู้และสามารถปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาอิสลาม เพื่อให้บุตรหลานของตนได้มีโอกาสเรียนรู้ มีวิถีการดำรงชีวิตและมีบุคลิกภาพตามหลักการศาสนาอิสลาม ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ และทักษะเพียงพอที่จะดำรงตนเป็นคนดี มีคุณธรรม และมีหน้าที่การงานที่ดี มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีวิตในสภาพสังคมปัจจุบัน ด้วยความจำเป็นของชาวมุสลิมที่ต้องแสวงหาความรู้และดำรงชีวิตตามหลักการของศาสนาอิสลามดังกล่าว ส่งผลให้การจัดการศึกษาที่สอดคล้องตามหลักการศาสนาอิสลามจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชาชนทุกเพศทุกวัย และเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดสถานศึกษาที่มีการสอนศาสนาอิสลามรูปแบบต่างๆ ขึ้นในพื้นที่นี้ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงเป็นความคาดหวังของชุมชนในการดูแลบุตรหลานหรือผู้เรียนร่วมกับผู้ปกครองให้มีคุณภาพ และเป็นกลไกหลักสำคัญประการหนึ่งที่มีบทบาทเป็นผู้นำ เป็นแบบอย่าง และเป็นแหล่งวิทยากรในการพัฒนาชุมชนในกลุ่มพี่น้องชาวไทยมุสลิมสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพราะเป็นสถานศึกษาที่พี่น้องชาวไทยมุสลิมในท้องถิ่นให้ความเชื่อถือและศรัทธามาก อัน

สืบเนื่องจากความผูกพันในการนำหลักการศาสนามาเป็นธรรมเนียมแห่งชีวิตของผู้คนในสังคม (พิชญ์สินี แก้ววิชิต, 2538)

9. หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้น 2

สำนักงานประสานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น (2550) ได้กล่าวถึงหน่วยการเรียนรู้ในหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงช่วงชั้นที่ 2 ซึ่งสามารถสรุปความสัมพันธ์ของหลักสูตรตลอดช่วงชั้นเป็นแผนภูมิการพัฒนาหลักสูตรบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงได้

การบูรณาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้น สามารถวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ที่สามารถนำมาบูรณาการสาระปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการเรียนการสอนสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระในช่วงชั้นที่ 2 ดังนี้

1. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่องความสามารถในการอ่าน เพื่อวิเคราะห์ความ ตีความ สรุปความ หาคำสำคัญในเรื่องที่อ่านและใช้แผนภาพโครงเรื่อง นำความรู้ความคิดจากการอ่านไปใช้แก้ปัญหาตัดสินใจ คาดการณ์และใช้การอ่านเป็นเครื่องมือการพัฒนาตน ความสามารถด้านการเขียน เขียนเรียงความ ย่อความชี้แจงการปฏิบัติงาน การรายงาน เขียนจดหมายสื่อสารได้เหมาะสมกับ โอกาสและจุดประสงค์ เขียนเรื่องราวจากจินตนาการหรือเรื่องราวที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง โดยใช้ทักษะการเขียนและการศึกษาค้นคว้าโดยใช้ทักษะการเขียนจดบันทึกข้อมูลความรู้ ประสบการณ์ เหตุการณ์ และการสังเกตอย่างเป็นระบบ สามารถสรุปความ วิเคราะห์เรื่อง ตามข้อเท็จจริง ด้านการพูด นักเรียนเข้าใจถ้อยคำ การใช้ น้ำเสียง กิริยาท่าทางของผู้พูด สามารถรับสารจากการฟังและการดู โดยตั้งข้อสังเกตเปรียบเทียบกับ ประสบการณ์ในชีวิตจริง แสดงความรู้ ความคิดเห็น จากเรื่องที่ฟังและดูอย่างกว้างขวาง สามารถสนทนาโต้ตอบพูดแสดงความรู้ ความคิด พูดวิเคราะห์เรื่องราว พูดต่อหน้าชุมชนและพูดรายงาน

2. กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่อง การมีความคิดรวบยอดและความรู้สึกเชิงจำนวน พร้อมทั้งตระหนักถึงความสมเหตุสมผลของคำตอบที่ได้ และสามารถสร้างโจทย์ได้ บวก ลบ คูณ หาร จำนวนนับ ศูนย์ เศษส่วนทศนิยมโดยการประมาณได้ เข้าใจเกี่ยวกับการประมาณค่าและนำไปใช้แก้ไขได้ บอกเวลา ช่วงเวลา และจำนวนเงินได้นำความรู้เกี่ยวกับการวัดเงิน เวลาไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ได้ อ่านและอภิปรายประเด็นต่างๆ จากแผนภูมิได้ ใช้ความรู้ทางคณิตศาสตร์ เทคโนโลยีแก้ปัญหาในสถานการณ์จริงได้ ให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจและสรุปผลได้อย่างเหมาะสม นำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปเชื่อมโยงในการเรียนรู้ นำความรู้และทักษะจากการเรียนคณิตศาสตร์ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ต่างๆ และในชีวิตจริงได้

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่อง การสังเกต สํารวจตรวจสอบอภิปราย และอธิบายความสัมพันธ์ของกลุ่มสิ่งมีชีวิตในแหล่งที่อยู่ต่างๆ เขียนภาพ แสดงห่วงโซ่อาหาร และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมกับการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิต การสังเกต สํารวจตรวจสอบ อภิปราย และอธิบาย เกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น ผลของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติและโดยมนุษย์ แสดงแนวคิดและร่วมปฏิบัติในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางแผนการสังเกต สํารวจ ตรวจสอบ หรือศึกษาค้นคว้าหลายๆ วิธี คาดการณ์สิ่งที่จะพบจากการสํารวจตรวจสอบและ เสนอวิธีการสํารวจตรวจสอบ

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่อง การชื่นชมการทำความดีของบุคคลในสังคม รู้และปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนเองนับถือ รวมทั้งตระหนักถึงความสำคัญใน วัฒนธรรมของกลุ่มคนในสังคมที่มีความหลากหลายและยอมรับคุณค่าซึ่งกันและกัน เข้าใจปัจจัยที่ เป็นแรงจูงใจให้ผู้ผลิตและผู้บริโภคตัดสินใจใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เข้าใจ ระบบและวิธีการของเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันได้ เข้าใจ ระบบและวิธีการของสหกรณ์ รู้ลักษณะเฉพาะ ความสำคัญ และความแตกต่างของสิ่งแวดล้อมทาง ธรรมชาติ และทรัพยากรธรรมชาติในภูมิภาคต่างๆ ของไทย เข้าใจสาเหตุผลกระทบจาก การเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทรัพยากรในท้องถิ่นและประเทศ เข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรม ตระหนัก ถึงผลจากการกระทำของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม ดำเนินชีวิตตามแนวทางการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีส่วนร่วมแก้ปัญหาและส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม และมี ทักษะในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลข่าวสารด้านสิ่งแวดล้อมจากแหล่งความรู้ในท้องถิ่น

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่อง ความเข้าใจผลกระทบของการใช้ยา บุหรี่ สุรา สารเสพติด ภัยอันตราย และความรุนแรงที่มีต่อ ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม และสามารถหลีกเลี่ยงได้

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่องความพึงพอใจและยอมรับในภูมิปัญญาของการสร้างงานทัศนศิลป์ การสืบทอดการทำงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับ วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ความพึงพอใจและยอมรับใน ภูมิปัญญาของการสร้างงานดนตรี การสืบทอดงานดนตรีที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ความพึงพอใจและยอมรับในภูมิปัญญาของการสร้างผลงาน การสืบทอด นาฏศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทยและสากล

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่อง การใช้พลังงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการทำงานอย่างคุ้มค่าและถูกวิธีการเลือกเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการทำงาน โดยคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เปรียบเทียบสิ่งของเครื่องใช้หรือวิธีการที่ได้จากเทคโนโลยีที่ใช้ภายในท้องถิ่น ทั้งด้านคุณภาพ ความเหมาะสมเป็นที่ยอมรับ ความคุ้มค่าต่อการใช้งานและเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม ปลอดภัยและมีผลดีต่อสิ่งแวดล้อม

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ บูรณาการสอดคล้องกับการเรียนรู้ในเรื่องการใช้ภาษาต่างๆ เพื่อขอและให้ข้อมูลอธิบายเกี่ยวกับบุคคลและสิ่งต่างๆ ที่พบเห็นในชีวิตประจำวันและสร้างองค์ความรู้ โดยใช้ประโยชน์จากสื่อการเรียนทางภาษาและผลจากการฝึกทักษะต่างๆ ให้ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับตนเอง สิ่งแวดล้อม และสังคมใกล้ตัวด้วยข้อความสั้นๆ

จากแนวทางในการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มสาระดังกล่าวนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในแต่ละสถานศึกษาตามบริบทของศักยภาพของสถานศึกษา

แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่ผู้เรียน ควรให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างถ่องแท้ เป็นพื้นฐานไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริงในชีวิตประจำวัน รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไปนี้เป็นแนวทางให้ผู้สอนสามารถเลือกนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้ตามความเหมาะสม (สิริวรรณ ศรีพหล, 2550)

1. กิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจในค่านิยม

หลุยส์ ราทส์ (Losis Rath's อ้างถึงใน สิริวรรณ ศรีพหล, 2548) ได้เสนอเทคนิคหรือกลยุทธ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการทำ ความเข้าใจในค่านิยมว่ามีอยู่หลายวิธีการ เช่น เอกสารค่านิยม การจัดลำดับ การลงคะแนนเสียง คำถามค่านิยม เป็นต้น

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียง ผู้สอนอาจใช้เทคนิคของเอกสารค่านิยม โดยจัดทำเอกสารที่เกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงให้ผู้เรียนอ่านเอกสารดังกล่าว แล้วใช้คำถามเป็นสื่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น ผู้เรียนจะทำความเข้าใจโดยวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลต่างๆ แล้วเปรียบเทียบกับค่านิยมที่ตนเองมีอยู่ ผู้เรียนจะตัดสินใจเลือก โดยใช้เหตุผลและข้อมูลประกอบ เมื่อเห็นคุณค่าของค่านิยมเศรษฐกิจพอเพียงแล้วจะนำไปสู่การปฏิบัติต่อไป

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนทำความเข้าใจในความกระจำในคำนิยมนั้นนับว่ามีความเหมาะสมที่ผู้สอนจะนำไปใช้เพื่อจัดการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพราะการให้ผู้เรียนมีคำนิยมนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ควรให้ผู้เรียนได้พิจารณาเลือกจนเห็นคุณค่าและนำไปสู่การปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัย

2. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการอภิปรายเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ของการทำงานแบบกลุ่ม เน้นการแสดงบทบาทของสมาชิกในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการเสนอความคิดเห็นต่อปัญหาหรือประเด็นที่นำมาเพื่อถกเถียงและยังต้องการให้ผู้เรียนรู้จักและเข้าใจกระบวนการของกลุ่มอีกด้วย กิจกรรมการเรียนการสอนแบบอภิปรายจึงเป็นเทคนิคเบื้องต้นที่สำคัญมากในการช่วยให้การทำงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพ (สิริวรรณ ศรีพหล, 2550)

กิจกรรมการอภิปรายเน้นการฝึกฝนทักษะในการคิด เช่น คิดในลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล คิดในเชิงเปรียบเทียบ คิดอย่างมีลำดับ คิดแยกแยะ เป็นต้น และที่สำคัญที่สุดกิจกรรมการอภิปรายเน้นทักษะการทำงานร่วมกับกลุ่ม เพราะกิจกรรมการอภิปรายเริ่มตั้งแต่การวางแผนการอภิปราย การดำเนินการอภิปราย และการแสดงความคิดเห็น การทำงานในลักษณะนี้จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจกระบวนการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่มด้วย นอกจากนั้น การอภิปรายยังส่งเสริมการยอมรับซึ่งกันและกัน ยอมรับผู้อื่น ฟังความคิดเห็นของผู้อื่น บางครั้งก็เป็นผู้นำ บางครั้งก็เป็นผู้ตาม กิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการอภิปรายนั้น ผู้สอนอาจเลือกรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งของการอภิปรายได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขหลายประการ เช่น วัตถุประสงค์ เนื้อหา ระยะเวลา ผู้เรียน สถานที่ เป็นต้น รูปแบบการอภิปรายที่นิยมนำมาปฏิบัติในห้องเรียน ได้แก่ การอภิปรายแบบกลุ่มใหญ่และการอภิปรายแบบกลุ่มย่อย ซึ่งการอภิปรายแบบกลุ่มย่อยนี้สามารถแยกออกได้หลายรูปแบบด้วยกัน เช่น แบบระดมความคิด แบบอภิปรายหมู่ แบบซิมโพเซียม แบบซุบซิบปริศนา แบบโต้วาที เป็นต้น

การจัดกิจกรรมแบบอภิปรายนั้น สิ่งที่ต้องคำนึงถึงมากที่สุดคือ การกำหนดหัวข้อหรือประเด็นการอภิปราย เพราะถ้าหัวข้อการอภิปรายมีประโยชน์หรือเป็นที่น่าสนใจต่อการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้สอนอาจใช้วิธีการอภิปรายโดยตั้งประเด็นหรือหัวข้อที่เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วให้ผู้เรียนอภิปรายแสดงความคิดเห็น ผู้เรียนจะแสดงความรู้และทัศนคติของตนออกมา และยังมีโอกาสรับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนคนอื่นๆ ทำให้มีการพัฒนาความรู้เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีเจตคติที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญานี้นำไปสู่การปฏิบัติอย่างถูกต้อง

3. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง สถานการณ์จำลองคือการนำเอาสถานการณ์จริงมาจัดใหม่หรือจัดจำลอง แต่พยายามให้มีสภาพใกล้เคียงกับความเป็นจริง มากที่สุดแล้วให้ผู้เรียนอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เพื่อแก้ปัญหาหรือปฏิบัติงาน การจัดสถานการณ์จำลองให้ผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกแก้ปัญหา การควบคุมสถานการณ์ การตัดสินใจ ตลอดจน

การทำงานเป็นกลุ่มภายใต้สภาพแวดล้อมสมจริง ทักษะที่ได้รับจากการฝึกฝนดังกล่าวมาแล้วจะทำให้เขาคุ่นเคยและเมื่อได้พบกับสถานการณ์คล้ายๆ กัน จะสามารถควบคุมสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น สถานการณ์จำลองในการซื้อขาย สถานการณ์จำลองในการบริหาร เป็นต้น กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ผู้สอนอาจนำสถานการณ์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของครอบครัว การประกอบอาชีพในชุมชน สภาพเศรษฐกิจของชุมชนหรือประเทศ เป็นต้น มาจัดจำลองให้เหมือนจริงไว้ในห้องเรียน แล้วให้ผู้เรียนเข้าไปอยู่ในสถานการณ์นั้นๆ เป็นการฝึกทักษะการเผชิญกับสถานการณ์จำลอง ผู้สอนอาจแนะนำให้ผู้เรียนใช้แนวคิดของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวในการแก้ปัญหาหรือใช้เป็นแนวทางโดยแสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์จำลองนั้นๆ

4. กิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ การเรียนการสอนแบบร่วมมือเป็นกิจกรรมการเรียนอย่างหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาทักษะการทำงานร่วมกัน โดยผู้สอนจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มในลักษณะกลุ่มย่อย ซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่มีความสามารถแตกต่างกันคละกันไปให้มาทำงานร่วมกันและรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งสมาชิกในกลุ่มจะต้องรับผิดชอบหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายต่างๆ กับต้องรับผิดชอบต่อกลุ่มด้วย กิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือจะช่วยให้ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การช่วยเหลือพึ่งพากัน อันเป็นผลให้การทำงานกลุ่มบรรลุเป้าหมาย

หลักการพื้นฐานของการเรียนแบบร่วมมือ นั้น สมาชิกในกลุ่มมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน ในทางบวก ร่วมกันทำงาน เพื่อให้งานของกลุ่มประสบผลสำเร็จ สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์แบบส่งเสริมกัน มีการปรึกษาหารือมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน รับฟังข้อเสนอแนะของสมาชิก เอาใจใส่ต่อสมาชิกด้วยกัน และมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สมาชิกแต่ละคนมีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่องานที่ได้รับมอบหมาย รวมทั้งสมาชิกมีการใช้ทักษะการทำงานกลุ่ม ทักษะการทำงานเป็นกลุ่มที่จะช่วยให้กลุ่มประสบผลสำเร็จ เช่น ทักษะการเป็นผู้นำ ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการสื่อสาร เป็นต้น แบบจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ นั้น ผู้สอนอาจจัดในรูปแบบต่างๆ เช่น แบบสแตค (Stad) แบบจิกซอว์ (Jigsaw) แบบกลุ่มศึกษาค้นคว้า (G-1 หรือ Group Investigation) เป็นต้น จากคุณค่าของกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือ โดยเฉพาะส่วนที่เป็นการทำงานร่วมกันโดยสมาชิกในกลุ่มมีความสามารถแตกต่างกันนั้น จะเห็นได้ว่าสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลแบ่งปันเพื่อให้ชุมชนมีการพัฒนาแบบยั่งยืนต่อไป

5. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแก้ปัญหา เป็นวิธีการสอนอีกแบบหนึ่งที่มีมุ่งเน้นให้ผู้เรียนค้นหาคำตอบหรือแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง โดยเสนอในรูปแบบของคำถามหรือปัญหาที่น่าสนใจ แล้วให้ผู้เรียนหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้น กิจกรรมดังกล่าวได้ใช้ขั้นตอนของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ประกอบด้วยขั้นตอน การกำหนดปัญหาและการวิเคราะห์ปัญหา การตั้งสมมติฐาน

การเก็บและการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสรุปผลกิจกรรมแบบแก้ปัญหาสามารถนำไปใช้กับทุกกลุ่มสาระวิชา ตลอดจนใช้ได้กับการจัดกิจกรรมทั้งเป็นกลุ่มและเป็นรายบุคคล การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้สอนอาจใช้วิธีการแก้ปัญหาที่เสนอเรื่องปัญหาความยากจนของชุมชนหรือของประเทศแล้วให้ผู้เรียนแก้ปัญหาตามขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น โดยให้ผู้เรียนร่วมกันคิด แก้ปัญหา โดยใช้แนวทางของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นพื้นฐานในการแก้ปัญหา

จะเห็นได้ว่าในการเรียนการสอนด้วยวิธีการแก้ปัญหานั้น เป็นวิธีการที่น่าสนใจมาก เพราะมุ่งที่ตัวผู้เรียนให้เป็นผู้แก้ปัญหา ผู้เรียนจะเรียนรู้ว่าบทบาทและหน้าที่ของพลเมืองดีเมื่อเผชิญกับปัญหาจะมีวิธีการแก้ปัญหาและการตัดสินใจอย่างไรจึงจะถูกต้องที่สุด ดังนั้นการนำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการแก้ปัญหามาใช้จัดการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผู้สอนอาจให้ผู้เรียนใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียงไปแก้ปัญหาเมื่อต้องพบกับวิกฤติหรือปัญหาต่างๆ ในชีวิต

6. กิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้โครงการ เป็นกิจกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยตนเอง เป็นการเรียนรู้อย่างมีคุณค่าและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนมีโอกาสลงมือทำงานร่วมกัน หรืออาจทำงานเป็นรายบุคคลภายใต้สถานการณ์จริง โดยผู้เรียนเป็นผู้เลือกและกำหนดงานหรือโครงการที่จะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง โดยโครงการนั้นเกี่ยวข้องกับบทเรียน เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ในการเรียนให้มากขึ้น ขั้นตอนของกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการใช้โครงการ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การเลือกหัวข้อเรื่องเพื่อกำหนดเป็นโครงการ การวางแผนการดำเนินงาน การลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่ได้วางแผนไว้แล้ว และการประเมินผลโครงการ ในการจัดการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ผู้สอนอาจจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ โดยให้ผู้เรียนคิดโครงการที่ต้องใช้หลักสูตรเศรษฐกิจพอเพียง เช่น โครงการการทำเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน เป็นต้น

แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนข้างต้น ผู้สอนอาจสามารถนำไปใช้จัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง ฝึกคิด ฝึกอภิปราย ทั้งนี้ผู้สอนต้องคำนึงถึงพื้นฐานของผู้เรียนและระยะเวลาด้วย แนวการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนและแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าว สามารถใช้เป็นแนวทางให้โรงเรียน ผู้สอนสามารถเลือกนำไปประยุกต์ใช้ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงบรรลุผล โดยเป้าหมายสำคัญคือ มุ่งให้ผู้เรียนเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จนนำไปปฏิบัติให้บังเกิดผลในการดำเนินชีวิตและการทำงาน เพื่อให้ชีวิตมีคุณค่าอย่างแท้จริง เมื่อเยาวชนมีวิธีการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องแล้วย่อมกลับมาเป็นกำลังสำคัญของชุมชนและประเทศต่อไป ทำให้การพัฒนาประเทศเกิดความสมดุล มั่นคง และยั่งยืนในที่สุด

10. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทำวิจัยเรื่องการศึกษาการจัดการหลักสูตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

ศุภมล สุมังเกษตร (2536) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรประถมศึกษา ฉบับปรับปรุงพุทธศักราช 2533 จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าการใช้หลักสูตรนั้น ผู้บริหารส่วนใหญ่มีการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ประกอบการวางแผนด้านวิชาการ แต่การจัดเก็บข้อมูลยังขาดข้อมูลบางส่วนบุคลากรหลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผน แต่ครูที่ร่วมในการวางแผนยังขาดความรู้ความเข้าใจ การจัดครูเข้าสอนพิจารณาตามความรู้ ความสามารถ แต่ยังคงขาดครูที่มีความถนัดในการสอนที่ต้องการใช้ความสามารถเฉพาะ มีการบริการหลักสูตร ครูผู้สอนใช้เอกสารประกอบหลักสูตรที่หลากหลายในการจัดทำแผนการสอน องค์ประกอบของแผนการสอนที่สำคัญได้แก่ หัวข้อเรื่องย่อยๆ คาบเวลา จุดประสงค์การเรียนรู้เนื้อหา กิจกรรม สื่อการสอน การวัดประเมินผล มีการสอดแทรกกระบวนการลงในแผนการสอน ในช่วงของการกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนปัญหาในการจัดทำแผนการสอน คือครูใช้เวลามากเกินไปและยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอนที่เน้นทักษะกระบวนการสอน ส่วนใหญ่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เทคนิคการเขียนแผนการสอนที่ครูส่วนใหญ่ใช้คือการสาธิตและการปฏิบัติจริง การจัดการเรียนการสอนมีปัญหาที่นักเรียนมีพื้นฐานแตกต่างกันมาก ทำให้ยากต่อการจัดกิจกรรม ครูใช้สื่อการสอนเป็นประจำ แต่สื่อการสอนมีไม่เพียงพอ ขาดความรู้และทักษะในการผลิตสื่อ การวัดและประเมินผล ใช้การสอน การตรวจผลงาน การสังเกตพฤติกรรมเป็นหลัก ผลของการวัดและประเมินผลส่วนมากนำไปใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนซ่อมเสริม

รัชณีย์ ธนะวดี (2544) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนแบบบูรณาการ โดยใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวสำหรับนักเรียน โรงเรียนวัดสวนดอก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างและใช้แผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการโดยใช้สิ่งแวดล้อมรอบตัวเป็นแกน ศึกษาผลการใช้แผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่สร้างขึ้น และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสิ่งแวดล้อมรอบตัว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแผนการสอนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัวแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว แบบวัดความสามารถในการแก้ปัญหา และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบบูรณาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ผลการวิจัยพบว่าแผนการเรียนการสอนแบบบูรณาการที่สร้างขึ้นในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กัน โดยใช้กลุ่มเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตเป็นแกนกลางมาเชื่อมโยง

ประสบการณ์ เพื่อให้ นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม ความรู้ความเข้าใจและความสามารถในการแก้ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมรอบตัวหลังเรียนสูงกว่า ก่อนเรียน และจากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียน การสอนพบว่า นักเรียนทุกคนมีความเห็นตรงกันในเรื่องการจัดการเรียนการสอนแบบ บูรณาการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ทำให้มีความกระตือรือร้นอยากจะเรียน นักเรียนมีส่วนร่วมใน กิจกรรม เนื้อหาที่เรียนเข้าใจง่ายและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า จากการทำโครงการอาชีพของนักเรียนในสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีของโรงเรียนแม่เจดีย์วิทยาคมก่อนนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้นั้น นักเรียนไม่ตระหนักถึงการใช้วัสดุอุปกรณ์ มีการใช้อย่างไม่คุ้มค่า ใช้อย่าง สิ้นเปลืองไม่ประหยัด นักเรียนไม่เกิดการเรียนรู้โดยการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองขาด ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ คือการนำแนวเศรษฐกิจพอเพียงมา ประยุกต์ใช้ โดยผู้วิจัยเริ่มส่งเสริมในลักษณะของการนิเทศโครงการ พยายามที่จะให้นักเรียน ทำโครงการตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งนักเรียนอาจได้รับความร่วมมือและ การสนับสนุนจากบุคคลหลายๆ ฝ่าย ดังนั้น การพัฒนาโครงการของนักเรียนโดยการนำแนว เศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในโครงการ ต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกคน เน้นให้ นักเรียนทำอย่างต่อเนื่องเป็นขั้นตอนจนเกิดเป็นค่านิยมต่อไป การมีส่วนร่วมนั้นเริ่มจากใน ชั้นเรียน โดยเป็นความร่วมมือระหว่างครูกับนักเรียน เมื่อนักเรียนมาปฏิบัติที่บ้าน นักเรียนมี ส่วนร่วมกับบุคคลในครอบครัวและเพื่อนนักเรียนในหมู่บ้านเดียวกันก็ได้ หลังจากที่นักเรียน ได้เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการปรากฏว่านักเรียนมี การใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยน พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์และความรู้ต่างๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ ปรีกษากับ คนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือ สนับสนุน ส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและ ครูผู้สอนเป็นไปในทางบวก และความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของ นักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน

พัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริม ความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่น พบว่าครูมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับต่ำ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อ การปฏิบัติบทบาทของครู ได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียนการสอนเศรษฐกิจพอเพียง การสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และการปฏิบัติหน้าที่ของครู

ในการส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนนั้น พบปัญหาในด้านผู้เรียนมากที่สุด รองลงมาคือด้านผู้บริหารและด้านเพื่อนร่วมงาน

สงัด คุชฎีวิทิต (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาสภาพการปฏิบัติงานการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ของสถานศึกษา) ในโรงเรียนนาร่องและโรงเรียนเครือข่าย สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำปาง ด้วยการพิจารณาจากองค์ประกอบ 5 ด้านคือ ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร และด้านการนิเทศกำกับติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ของสถานศึกษา) ในส่วนรวม ผู้บริหารและครูผู้สอนมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียนอันดับตามค่าเฉลี่ยของด้านที่ได้ปฏิบัติดังนี้ อันดับแรกคือด้านการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษาโดยมุ่งปฏิบัติที่การจัดทำโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา อันดับที่สองคือด้านการนิเทศกำกับติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา อันดับที่สามคือด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษาโดยมุ่งปฏิบัติที่การดำเนินงานจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน อันดับที่ยี่สี่คือ ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตรโดยมุ่งปฏิบัติที่การบริหารงานทั่วไป เพื่อสนับสนุนการนำหลักสูตรสถานศึกษาไปใช้ ส่วนอันดับสุดท้ายคือด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร โดยมุ่งเน้นปฏิบัติที่การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน

สันติ พรหมจันทร์ (2546) ได้วิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการดำเนินงานโครงการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ในโรงเรียนแกนนำ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการครูในโรงเรียนแกนนำสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดเลย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสภาพการดำเนินโครงการ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีระดับความคิดเห็นสูงกว่าด้านอื่นๆ คือ ด้านการบริหารจัดการ และด้านที่มีระดับความคิดเห็นต่ำที่สุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

กรรณิการ์ คำราพิช (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ของโรงเรียนประถมศึกษานาร่องและโรงเรียนเครือข่ายนาร่องในจังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารมีการจัดระบบข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับนักเรียน ประวัติ รายงานผลการเรียนให้ครูวิชาการและฝ่ายวิชาการ ประชุมครูทั้งหมดแล้วร่วมกันจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น และตกลงกันในที่ประชุมเพื่อพิจารณาจัดครูเข้าสอน สถานศึกษาเป็นผู้สำรวจแล้วจัดหาสื่อการเรียนการสอน และเอกสารประกอบหลักสูตร มีการกำหนดนโยบายให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าเป็นรายปีให้ความช่วยเหลือโดยการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ครู และมีการตรวจสอบ

แผนการจัดการเรียนรู้ล่วงหน้าก่อนนำไปใช้จริง ซึ่งมีครูฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ติดตามผลการนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ส่งครูเข้ารับการอบรมเพื่อพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ พร้อมทั้งได้จัดให้มีระบบการนิเทศภายในและจัดให้มีการควบคุมคุณภาพและจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน สำหรับครูผู้สอนพบว่าครูได้รับความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรจากการศึกษาด้วยตนเอง จากเอกสารหลักสูตร จัดทำแผนการเรียนรู้เป็นรายปี โดยเน้นให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ลงมือปฏิบัติจริง พร้อมทั้งสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ โดยคัดเลือกเนื้อหาจากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ถือว่าผู้เรียนเป็นหลักในการตัดสินใจเลือกใช้สื่อซึ่งส่วนใหญ่จัดทำมาเอง มีจุดมุ่งหมายวัดผลประเมินผลเพื่อปรับปรุงและพัฒนาผู้เรียน โดยใช้วิธีตรวจงานแล้วแจ้งผลให้ผู้เรียนทราบทันที เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีการพัฒนาสูงขึ้นและแก้ไขพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ของผู้เรียนในลำดับต่อไป ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนโดยเฉลี่ยส่วนใหญ่อยู่ในเกณฑ์ดี ปัญหาและอุปสรรคของผู้บริหารและผู้สอนคือ ยังขาดงบประมาณสนับสนุนในการจัดทำหลักสูตร และจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน จำนวนครูมีไม่เพียงพอ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนในการติดตามการใช้หลักสูตร ขาดแคลนเครื่องมือและความรู้ความเข้าใจในการสร้างเครื่องมือสำหรับใช้ในการวัดผลประเมินผล รวมทั้งขาดแหล่งข้อมูลและเอกสาร ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรจัดสรรงบประมาณสนับสนุนเพิ่มมากขึ้น และมีปริมาณที่เพียงพอกับความต้องการ มีการติดตามผลการดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่องปรับเปลี่ยนวิธีการนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรตามสถานการณ์และเป็นไปในมาตรฐานเดียวกัน

สุชาติ กุลชิงชัย (2548) ได้ทำวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วงชั้นที่ 1 โรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย อำเภอเมืองเชียงใหม่ พบว่า ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรกำหนดได้ชัดเจนและมีความเหมาะสมมาก ด้านโครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตรมีความเหมาะสมมาก คือการกำหนดเนื้อหาของทุกสาระเหมาะสมมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสถานศึกษา และมีรายละเอียดที่ชัดเจนเหมาะสมกับคาบเวลาเรียนในแต่ละภาคเรียน มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับประสบการณ์ และความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน เหมาะกับระดับสติปัญญาของผู้เรียนแต่ละระดับชั้น ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมากคือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา มีความหลากหลายหลายและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเป็นศาสนิกชนที่ดีมีคุณธรรมจริยธรรม ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง ผู้เรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ตามสภาพจริง นำแหล่งการเรียนรู้จากชุมชนในท้องถิ่นมาใช้ได้ สามารถจัดกิจกรรมโดยสอดแทรกคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี ในด้านการวัดประเมินผลการเรียนรู้ มีความเหมาะสมมากคือ

กำหนดวิธีการวัดประเมินผลได้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เนื้อหาแต่ละสาระกิจกรรมการเรียนรู้กำหนดได้ครอบคลุม ทั้งด้านพุทธิพิสัย ทักษะพิสัย และ จิตพิสัย เน้นการปรับปรุงและพัฒนาผลงาน ประเมินตามสภาพจริงสามารถเลือกใช้เครื่องมือ ได้อย่างเหมาะสมและหลากหลาย ประเมินเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสมและ หลากหลาย

รสรินทร์ ใจนันท์ (2550) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินการใช้หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ในช่วงชั้นที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาแม่ฮ่องสอนเขต 2 จากผลการศึกษาพบว่า ด้านกระบวนการจัดการหลักสูตรผู้บริหาร สถานศึกษามีความเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ด้านการดำเนินการเรียนการสอนตาม หลักสูตรครูผู้สอน โดยภาพรวมมีความเห็นอยู่ในระดับดีมาก และนักเรียนมีระดับความเห็น โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ด้านการสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตร ผู้บริหาร สถานศึกษามีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ครูผู้สอน โดยภาพรวมมีความเห็นอยู่ ในระดับปานกลาง ด้านการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การใช้ข้อเสนอแนะต่างๆ ผู้บริหารสถานศึกษามีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก ส่วนครูผู้สอน โดยภาพรวม มีความเห็นอยู่ในระดับดีมาก และคณะกรรมการสถานศึกษามีความคิดเห็นโดยภาพรวมอยู่ใน ระดับดีมาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้รวบรวมมานำเสนอนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่เกี่ยวข้อง กับการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา และส่วนที่เกี่ยวข้องกับการทดลองใช้หลักสูตรธุรกิจ พอเพียงในการจัดการศึกษา

ในการศึกษาผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษานั้นพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมี ส่วนร่วมในการวางแผนการใช้หลักสูตรในสถานศึกษาทุกด้าน ได้แก่ ด้านการเตรียมความ พร้อมของสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนดำเนินการ ใช้หลักสูตร ด้านการดำเนินการบริหารหลักสูตร และด้านการนิเทศกำกับติดตาม การประเมินผลการใช้หลักสูตร นอกจากนี้ยังพบว่า มีปัญหาจากการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนงานด้านวิชาการไม่ครอบคลุม ปัญหาขาดครูที่มีความรู้ความสามารถใน การสอนตรงตามสาขาวิชาที่สอน ครูขาดความรู้ความเข้าใจในการสร้างและใช้แผนการเรียนรู้ ขาดสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ในการจัดการเรียนการสอน

ส่วนการทดลองใช้หลักสูตรธุรกิจพอเพียงในการจัดการศึกษาพบว่า สามารถ เสริมสร้างค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียน และชุมชนได้ด้วยวิธีการเรียนรู้ แบบใช้โครงงานอาชีพ นักเรียนมีการใช้จ่ายอย่างประหยัด และใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ใน การปฏิบัติงานอย่างคุ้มค่า นอกจากนี้แล้ว ครูยังมีบทบาทในการส่งเสริมความรู้เรื่องเศรษฐกิจ พอเพียงให้กับนักเรียน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบทบาทของครูได้แก่ เจตคติที่ดีต่อการจัดการเรียน

การสอนเสริมธุรกิจพอเพียงการสนับสนุนจากหน่วยงานเอกชน การสนับสนุนจากโรงเรียน และรายวิชาที่สอน และในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในการส่งเสริมเสริมธุรกิจพอเพียงมีปัญหา ในด้านผู้เรียน รองลงมาคือด้านผู้บริหารและด้านเพื่อนร่วมงาน

การนำหลักสูตรไปทดลองใช้และทำการประเมินหลักสูตรนั้น ต้องอาศัยองค์ประกอบ ในการประเมินจากหลายด้านประกอบกัน ได้แก่ ด้านการเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ด้านการจัดทำสาระหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร ด้าน การดำเนินการบริหารหลักสูตร และด้านการนิเทศกำกับติดตามการประเมินผลการใช้ หลักสูตร ซึ่งต้องประเมินให้ครอบคลุมปัจจัยนำเข้าหรือตัวป้อน กระบวนการ และผลผลิตจาก การใช้หลักสูตร อีกทั้งผู้ทำการประเมินต้องมาจากบุคลากรหลายๆ ฝ่ายร่วมมือกัน จนอาจ กล่าวได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษาเพื่อใช้ในอนาคต ต้องเน้นที่การพัฒนา หลักสูตรอย่างมีส่วนร่วมจากบุคลากรที่เกี่ยวข้องจากหลายๆ ฝ่าย ในการร่างหลักสูตร ประกอบกับการนำเอาหลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประกอบในการพัฒนา หลักสูตร โดยการบูรณาการในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ มีส่วนช่วยทำให้นักเรียนมี ความตระหนักถึงความพอเพียง พอประมาณ และมีเหตุผล ภายใต้งู้อ้นใจด้านความรู้และ คุณธรรม และสามารถพึ่งพาตนเองได้ อันจะส่งผลให้เกิดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรที่มี ความสมบูรณ์และเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพบริบทต่างๆ ของแต่ละสถานศึกษา

Prince of Songkhla University
Pattani Campus